

Міністерство освіти і науки України
Національний Університет «Острозька академія»
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

На здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра

На тему: **«Еволюція співробітництва ФРН та США в постбіполярний період»**

Виконала студентка VI курсу, групи ММв-2
спеціальності 8.03020101 «Міжнародні відносини»
Залевська Богдана Анатоліївна

Керівник: Кандидат історичних наук, доцент
Рудько С.О.

Рецензент: _____

Допущено до захисту рішенням кафедри від “ ____ ” _____ 2015
р. (Протокол № ____)

Острог – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ВІДНОСИНИ НІМЕЧЧИНИ ТА США В ПЕРІОД КАНЦЛЕРСТВА ГЕЛЬМУТА КОЛЯ.....	9
<i>Висновки до Розділу 1.</i>	31
РОЗДІЛ II. ЗВ'ЯЗКИ ФРН ТА США КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	32
<i>Висновки до Розділу 2.</i>	50
РОЗДІЛ III. СПІВПРАЦЯ НІМЕЧЧИНИ ТА США В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД	51
<i>Висновки до Розділу 3.</i>	64
РОЗДІЛ IV. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСАТЛАНТИЧНИХ ВІДНОСИН ФРН ТА США.....	66
<i>Висновки до Розділу 4.</i>	81
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	87
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Актуальність дослідження євроатлантичного співробітництва Сполучених Штатів Америки та Федеративної Республіки Німеччини обумовлюється важливістю цих відносин для розвитку Європи та світу в цілому, адже політичний, військовий та економічний зміст такого співробітництва так чи інакше впливає на інші держави світу, особливо, на ті які входять до таких організацій як НАТО та Європейський Союз. Крім того, складний історичний процес розвитку відносин між США та Німеччиною потребує якісного та об'єктивного дослідження, що дозволить краще зрозуміти особливості політичної історії Європейського Союзу.

Важливого значення розглядувані питання набувають у контексті сучасних військових подій в Україні та на Близькому Сході, які потребують цивілізованого вирішення. Відновлення біполярного протистояння, яке наразі фактично спостерігається у зв'язку із військовою агресією Російської Федерації проти України та участю Росії у військовій кампанії на території Сирії, повертає актуальність дослідження подій періоду Холодної війни, адже протистояння ХХ століття повинні забезпечити людство відповідними висновками, щоб недопустити повторення фатальних помилок.

Для вітчизняної науки особливо важливим та актуальним наразі є дослідження та пошук шляхів виходу із кризової ситуації, яка склалася внаслідок анексії Криму та військової інтервенції Російської Федерації на територію України. У цьому контексті, аналіз євроатлантичного співробітництва США та ФРН сприятиме кращому розумінню проблематики біполярного протистояння, негативним актором якого знову постала Росія. Крім цього, вирішення української кризи багато у чому залежить від політичної риторики Вашингтона та Берліна, які наразі спільними зусиллями намагаються винайти компромісне та мирне рішення нашої проблеми.

Особливої актуальності дане дослідження набуло після трагічних подій 13 листопада 2015 року у Парижі, коли внаслідок серії терактів загинуло близько 130 мирних громадян. Ці терористичні акти стали справжнім шоком для європейської та світової спільноти, та водночас посилили співпрацю США та Німеччини у питаннях оборони та боротьби з тероризмом. Відповідно, дослідження еволюції співробітництва США та Німеччини у різних сферах дасть можливість здійснити прогнозування подальшого розвитку досліджуваних відносин.

Об'єктом дослідження визначені євроатлантичні відносини ФРН.

Предмет наукового дослідження складає євроатлантичне співробітництво США та Німеччини з 1990 року до сьогодні, тобто у постбіполярний період. Саме у листопаді 1989 року впала Берлінська стіна, а 3 жовтня 1990 року набув чинності Договір про об'єднання ФРН і НДР. З цього моменту починається формування нової Німеччини.

Метою наукового дослідження є здійснення комплексного та об'єктивного аналізу еволюції євроатлантичного співробітництва США та Німеччини, висвітлення основних проблем та перспектив такого співробітництва.

Відповідно до поставленої мети були визначені наступні дослідницькі **завдання** магістерської роботи:

- проаналізувати відносини Німеччини та США в період канцлерства Гельмута Коля;
- дослідити зв'язки ФРН та США кінця ХХ – початку ХХІ століття;
- висвітлити співпрацю Німеччини та США в сучасний період;
- окреслити перспективи подальшого розвитку трансатлантичних відносин ФРН та США.

Стан розробки проблеми. У науковому середовищі чимало уваги приділяється особливостям євроатлантичного співробітництва США. Чимало досліджень стосуються відносин США та Європейського Союзу. Науково-

теоретичною базою наукового дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних науковців. На особливу увагу заслуговують наукові доробки: Л. М. Воробйової, Г. Е. Гаєвого, О. О. Голованя, Б. Гончар, Ю. Гончар, Ю. А. Гремитских, А. Ю. Давидова, А. М. Каракуца, Л. В. Коваленка, М. А. Коновалової, Д. М. Лакішика, І. Ф. Максимичева, А. Мартинова, Н. П. Пархитька, О. Палія, М. І. Ратнікова, В. В. Русскова, О. Ю. Семенова, К. Ю. Сербіної, М. Сірук, Дж. Фрідмена, М. А. Хвесика, О. Хімяк, В. О. Шведи, К. Д. Шпрангера та ін.

Незважаючи на підвищену увагу науковців до питання Євроатлантичного співробітництва США, чимало аспектів такого співробітництва залишаються поза увагою вчених. Так, досить мало уваги приділяється сучасним відносинам між США та Німеччиною. Крім того, в умовах швидких політичних змін та знакових подій сьогодення, необхідним вбачається загальне оновлення концептуальних підходів до аналізу та дослідження вказаної проблематики. Також необхідним є аналіз російської наукової думки, яка ще з часів радянського союзу відома своїм суб'єктивним ставленням до оцінки діяльності західних держав, особливо США та ФРН.

В ході наукового дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні **методи** наукового пізнання, які застосовувалися з урахуванням специфіки об'єкта та предмета наукового дослідження. Також, усі методи використовувалися не як окремі інструменти пошуку, а за принципом системного поєднання та єдності між собою, що забезпечує роботу якісним, обґрунтованим та об'єктивним аналітичним матеріалом. Діалектичний та аналітичний методи використовувалися для дослідження змісту політичного, економічного та безпекового співробітництва США та Німеччини. Для зручності та структурованості наукового дослідження був також застосований метод періодизації. Порівняльний, історичний та семантичний методи надали можливість простежити еволюцію євроатлантичного співробітництва США та Німеччини від 1982 року. Метод прогнозування був використаний для встановлення та обґрунтування

перспектив подальшого розвитку євроатлантичного співробітництва США та Німеччини.

Хронологічні рамки наукового дослідження: з 1990 року – до сьогодення.

Практичне значення результатів наукового дослідження полягає у можливості використання наведених фактів, аналітики та інших матеріалів у навчальному процесі студентами вищих навчальних закладів міжнародних та історичних спеціальностей як додаткова джерельна база при вивченні зовнішньої політики США та Німеччини. Крім того, значна кількість посилань та цитат, приведені узагальнення матеріалу можуть стати базою для подальших наукових досліджень обраної проблематики. Системне викладення матеріалу може застосовуватися для дослідження євроатлантичного співробітництва США з іншими державами Європи.

Новизна отриманих результатів полягає у новітньому підході до аналізу історичних та сучасних аспектів євроатлантичного співробітництва США та Німеччини. Вперше здійснено аналіз співробітництва між Вашингтоном та Берліном у контексті української кризи: висвітлені спільні дії та позиції досліджуваних країн щодо анексії Росією Криму та військового вторгнення на територію України. Проаналізовано політичний та безпековий зміст співпраці США та ФРН у питанні подолання української кризи та недопущення подальшої ескалації конфлікту.

Також вперше була здійснена спроба висвітлення та формування подальших перспектив розвитку євроатлантичного співробітництва США та Німеччини з огляду на історію такого співробітництва, та з урахуванням сучасних подій світової політики. У науковому дослідженні також звертається увага на необхідність посилення євроатлантичного співробітництва у сфері протидії загрози тероризму, особливо у контексті терактів у Парижі, що відбулися 13-14 листопада 2015 року.

Визначено особливості військового співробітництва США та Німеччини у питанні боротьби з тероризмом у Сирії, з урахуванням того, що

з 14 грудня 2015 року Німеччина приєдналась до активних військових дій на території Сирії. Зроблено акцент на посиленні обороноздатності Німеччини за останні роки, та збільшенні майже у два рази обсягу оборонних видатків у 2014 році в порівнянні з 2013 роком.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, основної частини у чотирьох розділах, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Список джерел передбачає 61 позицій. Загальний обсяг магістерської роботи складає 96 сторінок. Основний матеріал дослідження розміщений на 82 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ВІДНОСИНИ НІМЕЧЧИНИ ТА США В ПЕРІОД КАНЦЛЕРСТВА ГЕЛЬМУТА КОЛЯ

Досліджуваний період відносин США та Німеччини більшістю науковців відзначається як визначальний для усього ХХ століття та для подальшого розвитку не лише відносин цих країн, а і взагалі, для формування нинішньої геополітичної карти Європи. Особливістю цього періоду було те, що саме у цей час відбулося об'єднання Німеччини у єдину державу та закінчення Холодної війни, яка свого часу була визначальним фактором розвитку міжнародних відносин у всьому світі. Хронологічно період канцлерства Гельмута Коля обмежується рамками з 1 жовтня 1982 року до 7 жовтня 1998 року.

Політична складова процесу відродження Німеччини після Другої світової війни, її розвиток по різні лінії Берлінської Стіни та наступне об'єднання у єдину державу завжди безпосередньо торкалися питання євроатлантичного вектора зовнішнього співробітництва Сполучених Штатів Америки, адже такі політичні процеси не могли залишитися поза увагою Вашингтона. Слід зазначити, що головним міжнародно-політичним інструментом забезпечення власної політики у досліджуваному регіоні та, зокрема у ФРН, була і залишається Організація Північноатлантичного договору (НАТО). Крім того, США з 1945 року прагнуло закріпити власні політичні позиції у євроатлантичному просторі, що були цілком законно досягнуті в ході Другої світової війни.

Відповідно, для США необхідно було знайти європейського партнера, з яким держава могла провадити взаємовигідну внутрішню та зовнішню політику. Ідеальним варіантом для цього була розбита після війни Німеччина, народ якої тяжко оговтувався від жаху війни. У 1945 році

Німеччина залежала від інших держав сильніше, ніж коли не будь в історії. Крім зруйнованої економіки, розбитої інфраструктури та мільйонів загиблих громадян, держава втратила міжнародну довіру та на довго наклала на себе клеймо нацизму. Безумовно, така залежність обумовила посилене зближення взаємин між США та новоствореною Федеративною Республікою Німеччини (ФРН), яка згідно міжнародних угод була розділена на дві держави – ФРН та НДР (Німецька демократична республіка).

Таким чином, особливості євроатлантичної політики США у Німеччині зумовлювалися проблемою зіткнення в цій державі інтересів США та СРСР, які претендували на відповідну «долю» власних європейських інтересів. Разом з тим, професіоналізм федеральних канцлерів ФРН (як «боннської» так і «берлінської» республік) зумів підняти державу та власний народ на якісно новий рівень демократичного життя, що вилилося у об'єднанні Німеччини в 1990 році та утворення єдиної Федеративної республіки Німеччини та з наступним поверненням столиці до міста Берліна. Німецьке керівництво неодноразово виражало свою вдячність народу США які всіма можливими політичними та економічними засобами сприяли об'єднанню Німеччини. Така вдячність заклала підвалини тривалої дружби та взаєморозуміння між розглядуваними державами.

У літературі неодноразово зазначалось, що центральним поняттям у геополітичних концепціях США, Великобританії, Франції після конфронтації з СРСР став «простір без кордону». Ганс Флейч у праці «Геополітичний спадок переможців» стверджував, що знищення Німецької імперії внаслідок перемоги в Другій світовій війні спричинило виникнення вакууму у Європі. Західні держави мають вступити у володіння спадком Німеччини і Японії і захистити його від СРСР. Для німців «холодна війна» була, напевне, найнебезпечнішою із усіх попередніх воєн, проте одним із наслідків «холодної війни» було утворення Європейської Спільноти, що з неї врешті-решт виникли Європейський Союз і німецька економічна спілка й інтеграція з Францією, яка разом з військовою інтеграцією у межах НАТО забезпечила

економічне зростання й кінець будь-якої воєнної загрози Німеччині з Заходу¹.

Слід зазначити, що політика різних канцлерів ФРН, що представляли різні політичні сили, мала особливе значення для розвитку післявоєнної Німеччини. Безумовно, що кожен з них вніс свій важливий вклад у становлення сьогоднішньої Німеччини. Справедливим буде зазначити, що кон'юнктура політичних відносин США та Німеччини у різні часи цілком визначалась політичним змістом державної політики того чи іншого канцлера. Тому, предметом нашого дослідження в межах цього розділу є період канцлерства Гельмута Коля.

Для повноти наукового дослідження окремо слід зупинитися на питанні приходу до влади Гельмута Коля, адже цей процес був сповнений політичними суперечностями та став у своєму роді прецедентним для історії демократичної Німеччини. Гельмут Коль був обраний федеральним канцлером ФРН 1 жовтня 1982 року в ході першого в історії німецького Бундестагу вдалого конструктивного вотуму недовіри діючому федеральному канцлеру Гельмуту Шмідту. Таким чином, канцлер Гельмут Коль прийшов до влади не в ході звичайних виборів у Бундестаг, і тому, для набуття легітимності Гельмут Коль зважився на ризикований політичний крок: він поставив перед Бундестагом питання про довіру собі, рішення по якому повинно було прийматися 17 грудня 1982 року.

Після того, як урядова коаліція за день до цього значною більшістю голосів ухвалила бюджет країни на 1983 рік, більша частина депутатів урядової коаліції узгоджено утрималася при голосуванні, за рахунок чого був отриманий бажаний результат – відсутність більшості голосів, при якому Президент ФРН отримує можливість запропонувати розпуск парламенту². Після тривалих роздумів президент ФРН Карл Карстенс в січні 1983 року

¹ Фрідмен Дж. Німецьке питання / Дж. Фрідмен – 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inozmi.glavred.info/articles/238.html>.

² Конституція ФРН від 23 травня 1949 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf>

прийняв рішення про розпуск Бундестагу і призначення нових виборів на 6 березня 1983 року. Кілька депутатів бундестагу спробували оскаржити це рішення в Конституційному суді, але суд виніс рішення про конституційність розпуску Бундестагу. На «виборах 6 березня 1983 коаліція ХДС / ХСС і ВДП перемогла. Гельмут Коль, чия кандидатура в період з 1976 по 1998 роки висувалася на посаду федерального канцлера шість разів, домогся кращих для себе результатів на виборах»³.

Його обрання, безумовно, стало важливим поворотом в історії ФРН, що в подальшому зробило з цієї держави справжнього європейського лідера та політичний центр євроінтеграції. Співробітництво США та ФРН цього періоду досягло одного з найвищих рівнів за уся історію, що позначилось на успішному та швидкому завоюванні Німеччиною важливого місця у світовій системі міжнародних відносин післявоєнного періоду. Чимало політичних питань, які доводилося вирішувати новобраному федеральному канцлерові, погоджувалися із США, особливо це стосувалося зовнішньої політики держави та деяких безпекових питань Європи.

Великої уваги новообраний канцлер приділяв питанню об'єднання Німеччини, адже він розумів, що поділ на ФРН та НДР був зумовлений політичною ситуацією у 1945 році та не був історично справедливим. Тому уряд Гельмута Коля вже на початку 80-х рр. ХХ століття перетворив «німецько-німецьку» торгівлю на різновид внутрішньодержавної торгівлі, що поступово ставило керівництво НДР у позицію, коли вони були змушені починати здавати жорсткі політичні позиції⁴. Одночасно щодо НДР було обрано правильний політичний та культурний курс. Мільйони молодих східних німців відвідували Західну Німеччину та на свої очі бачили, що рівень життя у ФРН набагато вищий ніж у НДР. В свою чергу економіка Східної Німеччини опинилась на гачку кредитів з ФРН, що рано чи пізно це мало привести до підриву суверенітету НДР.

³ Karl Rudolfg Korte Deutschlandspolitik in Helmut Kohl Kanzlerschaft / Rudolfg Korte Karl. – Berlin, 1998. – S. 54.

⁴ Einheit in Frieden und Freiheit : Dokumente der Wiedervereinigung Deutschlands. -. Braunschweig : Westermann, 1991. – S. 48.

У передчутті цього історичного моменту Гельмут Коль докладав чимало успішних зусиль для зміцнення німецько-американських відносин. Символічною подією міждержавного співробітництва розглядуваного періоду стала зустріч Гельмута Коля та Президента США Рональда Рейгана у травні 1985 (у рік 40-річчя закінчення Другої світової війни). В ході офіційної програми президенти відвідали кладовище загиблих у роки війни солдатів Вермахту в Бітбурзі. Це викликало шквал невдоволення зі сторони багатьох країн, проте подія була символічною у тому плані, що США та Німеччина усвідомлювали, що історичні негаразди минулого не повинні псувати відносини сьогодення, особливо, якщо вектори нової політики та її риторика докорінно змінилися у кращий бік.

Слід зазначити, що більшість науковців підтримують думку, що характерною ознакою американської політики щодо німецького питання в повоєнні роки стала її суперечлива та неоднозначна еволюція. Тривалий час після війни уряд Сполучених Штатів не мав ні концептуального плану розвитку, ні чіткого уявлення про місце Німеччини в світі, а ні ідеї про те, як планувати майбутнє цієї країни. Однак, як відзначає Д. М. Лакішик «погіршення відносин між США і СРСР і народження двох блоків змусило американський уряд вдатися до економічного відродження («план Маршалла») і військово-політичної консолідації Західної Європи і Німеччини (створення НАТО)⁵.

Посилення позицій Радянського Союзу у Східній Європі вимагали від США по відношенню до ФРН рішучих дій, які б забезпечили успішність євроатлантичного вектору зовнішньої політики. Швидке відродження економіки ФРН за підтримки США дозволило стабілізувати ситуацію в країні та вивести її на новий рівень політичного діалогу з іншими державами. Створення НАТО, яке протиставлялося блоку так званих Країн Варшавського Договору (соціалістичний табір), зумовило необхідність створення потужної

⁵ Лакішик Д. М. Німеччина в європейській політиці США кінця 80 х – 90-і роки ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 "Всесвітня історія" / Лакішик Дмитро Михайлович – Київ, 2002. – С. 5.

осі цієї організації, а реалізація цього не уявлялась можливим без активного залучення ФРН. Відповідно, ФРН стала неофіційним центром НАТО у Європі. Така ситуація відіграла великий вплив на загальну картину геополітичної ситуації в Європі у розглядуваний період.

Разом з тим, політичний та економічний потенціал ФРН постійно ріс, що зумовило відродження ФРН не лише як суверенної незалежної держави, а і як повноправного та впливового учасника міжнародних відносин, у тому числі у питаннях безпеки та оборони. Ці питання стали ключовими у контексті міжполітичного протистояння Західного та Східних блоків часів Холодної війни. Проте необхідно розуміти, що Німеччина не зважаючи на тісні відносини із США була цілком самостійною, у прийнятті власних політичних рішень.

У літературі зазначається, що за канцлерства Гельмута Коля почала формуватися нова концепція усєї німецької зовнішньої політики – мультилатералізм. Під цим поняттям слід розуміти «глибоке включення країни в систему міждержавних відносин, насамперед через міжнародні організації, і її діяльність методами багатосторонньої дипломатії»⁶. У цей період відбувалась ідентифікація державних інтересів з інтересами європейських і атлантичних структур, що було зумовлено бажанням поглиблення участі Німеччини у системі міжнародних відносин післявоєнного періоду. До цього, вважалося, що власні німецькі інтереси довгі роки були дискредитованими політикою націонал-соціалістів. За канцлерства Гельмута Коля Німеччина остаточно позбулася свого історичного комплексу, адже довела на практиці свій демократичний, миролюбивий та правовий устрій.

Безумовний факт, що у період Холодної війни і як і зараз економічна сфера також відіграла важливу роль у відносинах США і ФРН. Стикаючись з цілим рядом викликів характерних епосі, кожна з держав використовувала свій механізм їх подолання. Німеччина зробила багатосторонню економічну

⁶ Воробьева Л. М. Внешняя политика ФРГ на пороге XXI века / Л. М. Воробьева. – М.: РИСИ, 2000. – С. 107.

дипломатію рушієм свого розвитку. Зі свого боку, США володіли великим політичним і економічним потенціалом, що забезпечило цій державі важливі переваги та потужні інструменти впливу на складну кон'юктуру європейського ринку. В подальшому, економічні зв'язки між цими країнами лише поглиблювалися та посилювалися.

Таким чином, крім налагодження політичного статусу Німеччини у розглядуваний період досить активно розвивалося економічне співробітництво ФРН та США, що спільними зусиллями дало потужний результат. Спільна частка обох країн у світовому промисловому виробництві в перші роки після Другої світової війни становила одну третину, в кінці ХХ – початку ХХІ століть – більше однієї чверті, відповідно частка США в той же період коливалася від приблизного 19% до 27%, ФРН – від 5% до 10,5%. Частка США (при загальній тенденції до зниження – на 5%) в період 1950-80 рр. знизилася на 8%, в період 1980-2008 р зросла на 2%. Частка ФРН в період 1950-1970 рр. підвищувалася, досягнувши свого апогею в 1970 р (10,5%), в наступні десятиліття поступово знижувалася, досягнувши нижчої точки в 2008 році, потім поступово нормувалась.

Головною причиною економічних успіхів обох держав стали величезні вклади держави і приватного капіталу в розвиток та освіту, що дозволили їм вийти на вершини науково-технічної революції, що розгорнулася в перші десятиліття після війни, а також значні інвестиції (внутрішні насамперед) у розвиток вітчизняного виробництва, активна роль держави, лідируючих партій, профспілок та громадських організацій у вирішенні господарських і соціальних проблем, наявність ємного, досить дешевого (в перший час) ринку кваліфікованої робочої сили. Модель економічного розвитку будувалася на строго наукових підходах, що враховують історичні і національні особливості господарства, внутрішні закони розвитку виробництва, матеріальні і духовні потреби та інтереси людини⁷.

⁷ Морозов Б. Н. ФРГ – США: пять десятилетий экономического взаимодействия. Статистико-аналитический обзор / Б. Н. Морозов, П. А. Мясников // Cross-cultural Communication. – 2009. – Vol.5. – No. 3. – С. 84.

Серед основних інвесторів виділився «Сіменс», оборот підприємства якого в США 1984-1985 фін. р склав 6,8 млрд. марок, а число зайнятих на цих підприємствах досягла 15 тис⁸. Електротехнічний концерн «Бош», заснована в США ще на початку ХХ століття, істотно розширив свої операції на американському ринку (в 1982 р оборот його американських філій склав 0,8 марок при 2,3 тис. зайнятих). Концерн «АЕГ-Телефункен» добився в США значно менших успіхів, ніж «Сіменс» і «Бош», хоча з 1980 р і тісно співпрацював з американськими фірмами «Модулар компютерс систем» і «Онтел», а також з машинобудівним концерном «Юнайтед технолоджіс».

Як ми вже відзначали, центральним питанням євроатлантичного вектору політики США досліджуваного періоду став поступовий процес возз'єднання Німеччини у єдину державу. Тривалий час це питання відверто не розглядалося європейськими політиками. Проте, поступове послаблення позицій СРСР та нарощування потенціалу ФРН створили соціально-політичні передумови об'єднання Європи та падіння Берлінської стіни.

Принагідно відзначимо, що у травні 1989 року Президент США Джордж Буш ст. напередодні намічених великих політичних подій представив нову програму американсько-німецького співробітництва «Партнерство у лідерстві»⁹, яка послужила своєрідним трампліном для інтенсифікації двосторонніх зв'язків і координації дій у процесі возз'єднання Німеччини. Декларованими цілями були спільна фінансова і гуманітарна допомога Польщі та Угорщині, створення фундаменту для подальшого об'єднання ФРН і НДР, включення Бонна у вісь Вашингтон-Париж як провідного учасника політичного діалогу у Європі.

Недоліками даного двостороннього проекту більшість науковців називають наступні пункти:

- 1) стратегія була розрахована для Європи періоду до 1990 року, коли

⁸ Стуканов М. Е. Западногерманский капитал в экономике США (научно-аналитический обзор) / М. Е. Стуканов. – М. : Наука, 1988. – С. 7.

⁹ President's Bush speech, "Proposals for a Free and Peaceful Europe" delivered in May 1989 and reprinted by the Bureau of Public Affairs, Department of State. Current Policy. – 1989. – № 1. – P. 179.

Німеччина і Франція були рівнозначні в Європейському Союзі, після об'єднання ж, підвищений та посилений економічний і політичний потенціал ФРН робив «особливі відносини» з США проблематичними, оскільки це визвало б неодмінні заперечення і підозри з боку партнерів по європейським інтеграційним процесам;

2) програма «Партнерство в лідерстві» за своєю суттю цементувала існуючу структуру трансатлантичних зв'язків США, виключаючи можливість реформування НАТО і, наприклад, включення до її складу НДР;

3) сильну та впливову Німеччину європейські сусіди адекватно сприймали б лише в контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів, і якраз в даному аспекті «партнерство» протиставлялося «лідерству», тому по суті Бонн ставився в більш привілейоване становище стосовно решти країн Європи.

Принагідно зазначимо, що американський уряд спочатку виявився невідповідним до реакції на падіння Берлінської стіни, що свідчило про досить швидкий та відносно не передбачуваний розвиток подій. Однак Джордж Буш роз'яснив вже 18 листопада 1989 в інтерв'ю «New York Times», що він «не поділяє сумніви інших європейських країн відносно процесу об'єднання Німеччини за умови обов'язкового міжнародно-правового визнання західного кордону Польщі як східного кордону об'єднаної Німеччини і синхронізації об'єднання Європи з об'єднанням НДР і ФРН»¹⁰. Така позиція США вважалася багатьма науковцями та сучасниками відверто стриманою та не рішучою, хоча така стриманість мала об'єктивні підстави.

Не останню роль для американської політики в даному питанні відіграла можлива реакція Радянського Союзу. Білий Дім вважав найбільш важливими в цьому аспекті два моменти: не допустити повторення чехословацьких подій 1968 року і перешкодити ситуації, коли Німеччина в обмін на возз'єднання відмовилася б за наполяганням СРСР від

¹⁰ Donfried K.E. German-American Relations in the New Europe, 1996. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fas.org/man/crs/91-018>.

повноправного членства в НАТО або, тим більше, стала нейтральною державою. Уряд США розумів, що втрата такого надійного та важливого партнера у осі НАТО послабить політичні позиції США у розглядуваному регіоні. СРСР, своєю чергою, не зважаючи на системну внутрішню кризу політичного управління, все ж таки намагався використати цю ситуацію на свою користь.

28 листопада 1989 року на засіданні Бундестагу Гельмут Коль запропонував так звані «10 пунктів» свій план об'єднання Німеччини – створення договірної союзу ФРН і НДР, утворення конфедерації з подальшим переходом в федеративну республіку. Проте такі плани відверто не влаштовували американську сторону, і вона запропонувала свій варіант розвитку подій: Німеччина залишається в НАТО і Європейському Союзі, а пріоритетними цілями стануть європейська стабільність і недоторканність існуючих кордонів європейських держав, у тому числі ФРН та НДР. Така позиція була цілком прийнятною для керівництва ФРН.

Коли ж протягом наступних місяців розвал НДР став все більш швидкоплинним, у Вашингтоні прийшли до усвідомлення того, що в цілому для стабільності на континенті було б краще швидке об'єднання, ніж передбачене раніше поступове просування до мети. За пропозицією Ради національної безпеки США взяли ініціативу в переговорах на себе і в деяких випадках ставили Радянський Союз уже перед фактом який відбувся, як, наприклад, у випадку з німецько-американською пропозицією обговорювати питання об'єднання не в рамках ОБСЄ, НАТО або чотирьох гарантуючих держав, а за формулою «2 + 4»¹¹.

Зазначений план втілив перший демократичний парламент НДР, обраний 18 березня 1990 року. На основі плану відбувалися подальші дії – створення валютного союзу в травні 1990 року, що ознаменувало фінансове об'єднання двох держав. Пізніше, 10-11 липня 1990 року Гельмут Коль

¹¹ Anderegg R. Gegensätze verscharfen sich. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.schweizerzeit.ch/0699/usa.htm>

провів у Кемп-Девіді переговори з президентом США Джорджем Бушем старшим. Останній погодився дати зелене світло процесу об'єднання Німеччини за умов визнання непорушності польського кордону по лінії Одер-Нейсе та за умови безумовного збереження статусу об'єднаної Німеччини як повноправного члена НАТО.

Договір «Про встановлення єдності Німеччини», підписаний між ФРН і НДР 31 серпня 1990 року, остаточно вирішив долю Німецької Демократичної Республіки, яка, згідно з його положеннями, 3 жовтня 1990 року приєдналася до ФРН. Підписання цього договору стало результатом переговорів між двома німецькими державами, що проходили упродовж 1990 року. Делегацію ФРН очолював міністр внутрішніх справ Вольфганг Шойбле, а делегацію НДР – Гюнтер Краузе¹². Зазначені події стали історичними та визначальними для подальшого розвитку Європи. Крім того, об'єднання Німеччини дало новий імпульс розвитку відносин між США та ФРН.

Виконуючи функції своєрідного посередника, США, справді, відіграли провідну роль у забезпеченні сприятливої зовнішньополітичної атмосфери процесу об'єднання. Мотиви Сполучених Штатів під час об'єднання були історично традиційними, адже прагнення безумовного політичного впливу в Європі після Другої світової війни стали характерною рисою євроатлантичного вектору зовнішньої політики США. Разом з тим, уряд США поважав прагнення німецького народу до єдності та життя у єдиній незалежній демократичній державі.

Як ми зазначали, американський уряд виходив із жорсткої вимоги до результатів німецького об'єднання – відмови від будь-якого нейтралітету у зовнішніх відносинах і неодмінного членства об'єднаної Німеччини в НАТО. Відповідно до цього, активне залучення об'єднаної Німеччини до західноєвропейських структур повинно було гарантувати європейську безпеку, а контроль НАТО – національно-державні інтереси країн Заходу

¹² Гремитских Ю. А. Европа 90-го года: проблемы объединения двух германских государств / Ю. А. Гремитских. – М.: Знание, 1990. – С. 93-94.

після об'єднання ФРН і НДР. Американські зусилля робили неможливим виникнення джерела політичного ризику для Європи, що могло би бути зумовленим політикою СРСР.

Протягом усього розглядуваного періоду, в американському керівництві вважали, що процес об'єднання Німеччини не обмежувався проблемою досягнення німцями спільної державності та визначення військово-політичного статусу нової держави. Він також торкався найважливіших аспектів міжнародного життя, стратегічних відносин між Сходом і Заходом, забезпечення миру і рівноваги на нових засадах, перспектив розвитку загальноєвропейського процесу та західноєвропейської інтеграції. Питання об'єднання Німеччини тривалий час було на порядку денному Білого Дому, адже Вашингтон розумів усю важливість та відповідальність розглядуваних подій у Європі.

Для американського уряду було чітко ясно, що від особливостей розвитку подій у Німеччині залежить подальша доля протистояння Холодної війни. Політичне керівництво, розробляючи стратегію зовнішньої політики США у євроатлантичному регіоні передбачало будь який розвиток подій, у тому числі силовий. Разом з тим, великої впевненості США давав поступовий та все більш явний розвал СРСР, який поступово не витримував тиску внутрішніх та зовнішніх соціально-економічних та політичних негараздів. Системна криза, яка охопила СРСР, була на стільки явною, що внутрішні проблеми Радянського Союзу вже не могли залишатися невідомими для світового товариства.

Загалом, вирішення зовнішніх аспектів об'єднання ФРН і НДР було складним політико-дипломатичним процесом, під час якого німецьке зближення було вирішальним чинником пошуку узгодженості міжнародно-політичних форм, засобів і термінів німецького єднання.¹³ Політико-

¹³ Рудько С. О. Зовнішня політика та політичні системи Французької Республіки та Федеративної Республіки Німеччина : підручник із курсу / С. О. Рудько. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька Академія», 2015. – 298 с.

дипломатичне узгодження було досягнуто у процесі взаємодії США, ФРН та іншими провідними країнами Західної Європи, у результаті якого стало можливим формування засад нового міжнародно-політичного розвитку на континенті та у світі у цілому.

Не варто забувати і про те, що, підтримуючи об'єднання Німеччини, США переслідували і власні національні інтереси, наближаючи перемогу в «холодній війні» і витісняючи Радянський Союз з регіону Центральної та Східної Європи, на що, до речі, натякав і канцлер Гельмут Коль під час візиту до Вашингтона в кінці лютого 1990 року та дводенних переговорів з президентом Бушем, говорячи про «неповторний історичний шанс на Сході для Америки». Така відвертість німецького канцлера свідчила про дружність американо-німецьких відносин та переконувала усіх у його впевненості у власній політиці, направленій на об'єднання Німеччини.

З приводу особливостей Американської політики щодо об'єднання Німеччини науковці пропонують поділити на три етапи:

1) січень – 9 листопада 1989 року – визнання необхідності розробки нового курсу у відношенні до Німеччини (центральне місце в якому – досягнення об'єднання та перетворення ФРН на центральний фактор європейської політики). Наявність розбіжності між фахівцями Держдепартаменту та РНБ щодо потреби виявляти ініціативу в розгляді «німецького питання». Підігрів зацікавленості до німецької проблематики обережними заявами про підтримку об'єднання Німеччини мирним шляхом в інтересах свободи (наприклад, під час промов президента Дж. Буша-ст. в Брюсселі 30 травня 1989 р., в м. Майнц 31 травня 1989 р., під час зустрічі з президентом Франції Ф. Міттераном 20 травня 1989 р., в інтерв'ю 18 вересня 1989 р., 24 жовтня 1989 р.).

2) 9 листопада 1989 р. – 13 лютого 1990 р. – перехід від обережної лінії підтримки німецького самовизначення, яке могло призвести до єдності, до активного публічного визнання можливості німецького об'єднання. Фаза розробки політики врегулювання зовнішніх аспектів німецького об'єднання.

3) 13 лютого – 3 жовтня 1990 р. – реалізація зовнішньополітичного курсу щодо німецького об'єднання, співробітництво в рамках переговорів в форматі «2+4», особиста дипломатія Дж. Буша-ст¹⁴.

В цілому ж, потрібно відзначити функціональну налагодженість німецько-американської взаємодії в процесі об'єднання, що складалася з таких факторів, як хороші особисті стосунки держсекретаря США Джеймса Бейкера і своїм західнонімецьким колегою Геншером, який, у свою чергу, зміг налагодити взаємодію з Гельмутом Кодем (що не завжди вдавалося з інших питань), а також вельми сприятливий часовий інтервал для американської дипломатії, оскільки «ніякі інші серйозні проблеми в даний період часу не відволікали увагу Держдепу і Білого Дому від вирішення німецького питання»¹⁵. Діалог між США та ФРН у цей період був активним як ніколи в історії.

З питання німецького участі в глобальному управлінні кризовими ситуаціями США при адміністрації Джорджа Буша-старшого цілком прогнозовано дотримувалися лінії на необхідність солідарності курсів обох країн, що, однак, не виправдалося вже на прикладі війни в Перській затоці, що стала одночасно і кризою, і каталізатором партнерства, оголила розбіжність між глобальної економічної роллю Німеччини і невідповідним політичним потенціалом.

Слід зазначати, що на початку 1990-х рр. в урядових колах США виникло побоювання, що Німеччина намагатиметься стати не тільки економічним, але й політичним гегемоном у Європі. Свою домінанту Бонн намагався укріпити зайняттям лідируючої позиції в процесі інкорпорації Центральної і Східної Європи в політичні та економічні структури Європи, а також НАТО. Контроль за цим процесом дозволив би Німеччині здійснювати економічний і політичний вплив у державах центрально-східної Європи.

¹⁴ Коваленко Л. В. Політика США та Великої Британії стосовно об'єднання Німеччини (1989-1990 рр.) : дис. канд. іст. наук : 07.00.02 / Коваленко Леся Вікторівна – Запоріжжя, 2011. – С. 174.

¹⁵ Семенов О. Ю. Трансатлантическое сотрудничество США и ФРГ конца XX века в контексте европейского интеграционного процесса / О. Ю. Семенов // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2011. – № 1. – С. 338.

Подібні плани викликали турботу в партнерів Німеччини по Європейському Союзу та в США. Доказом зміцнення такої ролі об'єднаної Німеччини в Центральній і Східній Європі стала її балканська політика.

Події в НДР літа – осені 1989 об'єктивно і водночас раптово поставили на порядок денний міжнародного життя необхідність вирішення німецького питання, наслідком чого стало об'єднання 3 жовтня 1990 р. двох німецьких держав і проведення 2 грудня того ж року перших загально німецьких парламентських виборів. Завдяки своїй енергійній і зваженій політиці у питаннях німецького об'єднання блок ХДС/ХСС здобув на виборах переконливу перемогу.¹⁶

Так, 23 грудня 1991 року німецький уряд визнав незалежність Словенії і Хорватії, тим самим підтримавши розпад Союзної Федеративної Республіки Югославія. Париж, Лондон і Вашингтон піддали різкій критиці дії Німеччини і наполягали на збереженні в тому чи іншому вигляді єдиної югославської федерації. У той час держсекретар США Воррен Крістофер відверто висловлювався в тому сенсі, що «Німеччина несе особливу відповідальність за розпад Югославії»¹⁷. Ця ситуація засвідчила з одного боку факт погіршення політичного діалогу між США та ФРН, а з іншого боку свідчило про зміцнення самостійної політичної позиції об'єднаної ФРН.

З часом, завдяки розумній та поступовій політичній позиції Німеччині вдалося відстояти свою точку зору, і незабаром Європейський Союз також визнав незалежність цих двох новостворених країн. Особлива позиція Німеччини в цьому питанні визначалася «не тільки специфікою її внутрішньополітичного розвитку і тісними історико-культурними зв'язками із Словенією і Хорватією, але й геополітичними інтересами Бонна в Європі і

¹⁶ Рудько С. О. Зовнішня політика та політичні системи Французької Республіки та Федеративної Республіки Німеччина : підручник із курсу / С. О. Рудько. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька Академія», 2015. – 298 с.

¹⁷ Hache Ch. Was die Amerikaner von uns wollen. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.merkur.de/archiv/neu/rm_4400/po/leiter2.html

на Балканах»¹⁸.

Югославська криза висвітлила різне реагування державних діячів США і Німеччини на європейські справи. Німецький уряд розглядав боснійський конфлікт як протистояння демократії і останнього в Європі жорсткого тоталітарного лідера – Слободана Мілошевича. Визнання незалежності Словенії і Хорватії виявилось одним із засобів, окрім економічних санкцій, посильних для Німеччини. Все ще не спроможний брати участь у будь-яких операціях за межами відповідальності НАТО уряд Німеччини звично сконцентрувався на можливих для нього засобах, що стало визначальною запорукою успіху зовнішньополітичних відносин ФРН.

Важливість цієї події тонко підмітив колишній президент Федеральної академії політики безпеки ФРН Г. Йотце, який вважав, що «участь Німеччини в косовському конфлікті – це входження німецької зовнішньої політики в нову еру, завдяки чому Берлінська республіка може стати організуючим і силовим фактором в Європі»¹⁹. Зазначені слова стали у деякому сенсі пророчими, адже подальша політична роль та вага Німеччини у Європі лише зростала.

Слід також наголосити, що на початковій стадії розглядуваного конфлікту США, згідно з їх базового принципу поділу відповідальності в таких випадках, надали вирішення ситуації самим європейцям. Однак Європейський Союз в силу структурних (нездатність до рішучих дій через відсутність односторонності) та історичних (виступ Німеччини на стороні Хорватії, а Франції і Великобританії – на стороні колишніх союзників по Другій світовій війні – Сербії) причин виявився неідеальним. Це було своєрідним сигналом того, що не дивлячись на проголошену єдність у Європі, союз ще не був готовим для таких зовнішньополітичних випробувань. Разом з тим, усі ці події стали важливим досвідом

¹⁸ Hofhansel C. Multilateralism, German Foreign Policy and Central Europe / C. Hofhansel. – New York, 2005. – P. 108.

¹⁹ Joetze, G. Der letzte Krieg in Europa? Das Kosovo und die deutsche Politik / G. Joetze. – Stuttgart/München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2001. – S. 144.

врегулювання кризових ситуацій у Європі та підтвердили значимість участі США у вирішенні питань такого роду.

У той час Вашингтон піддавав різкій критиці позицію Брюсселя, не висуваючи власних ініціатив, поки конфлікт не торкнувся Боснії. Різні плани мирного врегулювання (наприклад, план Венса-Оуена) зазнавали невдачі багато в чому тому, що їх ігнорувала американська сторона, яка проводила, в кінцевому рахунку, суперечливу стратегічну лінію, аж до боснійських подій 1992 року. Тоді США вперше запропонували патрулювання повітряного простору над Югославією і скасування ембарго на постачання зброї боснійським мусульманам. Тоді Німеччина виступила різко проти (хоча і безрезультатно), не без підстав побоюючись у відповідь дій сербських військ на адресу сил UNPROFOR²⁰.

На відміну від Німеччини, американський уряд початково підтримував територіальну цілісність Югославії, стверджуючи, що відокремлення і проголошення незалежності республіками призведе до подальшої ескалації війни на Балканах та може негативно вплинути на внутрішню політику європейської спільноти. Однак розширення конфлікту і надзвичайна жорстокість воюючих сторін змусили американців визнати, що негайний територіальний поділ, на основі якого можна було б досягнути компромісних рішень, є неминучим та єдино вірним у цьому випадку. Спочатку адміністрації Джорджа Буша-молодшого і Біла Клінтона розглядали конфлікт на Балканах як суто «європейську справу», тому що він не торкався «ні життєвих, а ні стратегічних інтересів» США, характеризуючи конфлікт у Боснії скоріше як громадянський, ніж міжнародний. Проте пізніше риторика офіційного Вашингтону змінилася на користь визнання проголошених республік на території колишньої Югославії.

У контексті досліджуваного питання слід звернути увагу на іншу важливу складову євроатлантичного співробітництва США з Німеччиною –

²⁰ Гремитских Ю. А. Европа 90-го года: проблемы объединения двух германских государств / Ю. А. Гремитских. – М.: Знание, 1990. – С. 200.

їх спільну політику в межах НАТО. Безумовно, що на початок 1990-х років ХХ століття зовнішні військово-стратегічні фактори зумовили новий статус Німеччини – члена НАТО – як сильної держави, котра бере на себе відповідальність за підтримання миру в світі. Така роль Німеччина була безумовною з огляду на швидкий та потужний економічний ріст, посилення політичних позицій об'єднаної держави.

Основні цілі зовнішньої політики об'єднаної ФРН були озвучені Гельмутом Колем у промові в листопаді 1990 року. Згідно з ними «об'єднана Німеччина зобов'язалася служити справі миру; вона заявила, що в майбутньому з німецької землі буде виходити тільки мир, і підтвердила остаточний характер її кордонів. Вона відмовилася від виробництва, володіння і права розпорядження атомною, біологічною і хімічною зброєю, заявила про рішучість дотримуватися своїх прав та обов'язків за Договором про нерозповсюдження ядерної зброї і зобов'язалася скоротити чисельність своїх збройних сил до рівня 370 тисяч осіб (приблизно на 45%). Важливими завданнями Німеччини стали забезпечення збереження життя людства і піклування про охорону навколишнього середовища, дотримання територіальної цілісності всіх держав у Європі, мирного вирішення конфліктів і ненападу, роззброєння та контролю над озброєннями»²¹.

У контексті дослідження особливостей формування євроатлантичних взаємин у векторі США – Німеччина слід також зазначити, що об'єднання Німеччини породило низку внутрішніх та зовнішніх проблем, які так чи інакше впливали на формування зовнішньої політики країни. До таких проблем науковці відносять:

- інтеграції східних земель в ФРН;
- структурної перебудови економіки НДР;
- соціальну напруженість;
- ворожнечу до іноземних робітників (5 млн. осіб);

²¹ Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Dokumente von 1945 bis 1994. – Köln: AA, 1995. – 1200 S.;
Белая книга безопасности 1994 – [Електронный ресурс]: режим доступа:
<http://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/handwoerterbuchpolitischessystem/40238/aussenpolitik?p=all>

- вироблення нової зовнішньої політики ФРН²².

Особливістю формування зовнішньої політики Німеччини після 1990 року було те, що сам процес об'єднання був одночасно і причиною глобальних політичних змін, і наслідком закінчення конфронтації та створення нової системи міжнародних відносин. Одним з ключових моментів цього процесу було питання про місце і роль нової німецької держави в світі, на яких принципах будуватимуться відносини з іншими країнами і чи не побачить світ знов агресивних намірів. Тому створення Євросоюзу на основі безмежної прихильності європейським ідеям і цінностям підтверджувала нову роль Німеччини як могутньої демократичної держави, що пододала стереотип «політичного карлика» на міжнародній арені. Активно розвивається та ефективно діє політика захисту прав людини та гуманітарні місії в нестабільних регіонах світу²³.

Принагідно зазначимо, що одразу після об'єднання Німеччини уряд Гельмута Коля визначив 4 принципи, яких мав дотримуватися Бонн у визначенні своєї нової зовнішньої політики та політики в сфері безпеки:

По-перше, відданість інституціям, до яких Німеччина належала, насамперед Європейське Економічне Співтовариство, Організація Північно-Атлантичного договору, Західноєвропейський союз та Організація з безпеки та співробітництва в Європі. Цей принцип можна охарактеризувати як «самообмеження» Німеччини інституціональними рамками, покликане розвіяти побоювання щодо можливості повторення історичних помилок минулого.

По-друге, це уникнення від використання силових та військових засобів у імплементації зовнішньої політики, особливо у відносинах із сусідами з Центральної та Східної Європи.

Третім компонентом стала система ініціатив, покликаних забезпечити

²² Хімяк О. ФРН у міжнародній системі: динаміка зміни зовнішньої політики (друга половина XX – початок XXI ст.) / О. Хімяк // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2013. – № 25. – С. 160.

²³ Петренко К. А. Вплив міжнародних процесів на формування зовнішньої політики об'єднаної Німеччини / К. А. Петренко // Історичні і політологічні дослідження. – 2013. – № 4 (54). – С. 317.

стабільність у різних точках земної кулі: починаючи від допомоги країнами Центральної та Східної Європи у впровадженні економічних реформ та закінчуючи ініціативами щодо захисту навколишнього середовища на саміті в Ріо-де-Жанейро у 1992 р.

Четвертим принципом стала стратегія, яка б мала остаточно облишити побоювання щодо того, що Німеччина ще колись повернеться до силової політики. Підтвердженням цього кроку стало підписання Маастрихтської угоди 1992 року, яка, крім подальшого поглиблення економічної інтеграції в рамках нової організації Європейського Союзу, передбачала розробку спільної європейської політики з питань безпеки та оборони, що остаточно свідчило про відсутність якихось планів щодо відновлення об'єднаною Німеччиною своєї військової потужності²⁴.

Лідери «нової ФРН» підкреслювали, що її головним зовнішньополітичним союзником залишаються США. Міцність американо-німецьких зв'язків визначається тим, що Німеччина є найбільшим партнером США в сфері економіки, космонавтики, в галузі охорони навколишнього середовища, в боротьбі з організованою злочинністю. У ФРН розміщено найбільший за чисельністю підрозділ збройних сил США в Європі – 72 тис. осіб. З одного боку, об'єднання Німеччини стало інструментом нової американської політики в Європі, спрямованої на створення нерозділеної демократичної Європи при заступництві США. Слабким місцем їхньої політики було те, що США не мали в Європі політичних інструментів, завдяки яким вони могли б впливати так само, як і в НАТО. Тому США стали використовувати НАТО як політичний інструмент, тим самим знижуючи ефективність іншого європейського інституту. Це поєднання інтересів США в Європі і прагнення Німеччини до об'єднання було вирішальною передумовою для об'єднання. Нова німецька держава отримала суверенітет і

²⁴ Каракуц А. М. Зовнішня політика Німеччини наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. / А. М. Каракуц // Наукові праці. Історія. – 2010. – Вип. 115. – Том. 129. – С. 88.

членство в НАТО²⁵.

Загалом, слід констатувати, що в рамках трансатлантичної співпраці офіційний Бонн завжди прагнув відповідати запитам, що висувалися в його відношенні американським союзником, якому було важливо утримати контроль над посиленою ФРН. Ще в процесі об'єднання Німеччини адміністрація президента Дж. Буша-старшого займалася проектуванням її майбутньої ролі в міжнародній політиці. Вихідною тезою було безумовне визнання Бонном світоглядних цінностей американського союзника, розуміння його глобальних устремлінь, а також підтримка у будь-якій формі акцій офіційного Вашингтона на міжнародній арені, причому як в рамках НАТО, так і поза ними.

Загалом, не підлягає сумніву той факт, що трансатлантичне партнерство зі Сполученими Штатами дозволило Німеччині подолати негативні наслідки Другої світової війни, перетворитися на стабільну, економічно розвинену демократичну країну, яка на порозі ХХІ століття зуміла повернути військовий компонент в якості однієї зі складових своєї політики. Багато в чому трансатлантичні рамки дозволили Німеччині стати за сукупністю економіко-демографічних показників державою номер один на континенті, центром Європи (як у географічному, так і в політичному плані), викликаючи при цьому все менше страху з боку своїх сусідів. Вантаж історичної пам'яті все ще продовжує мати стримуючий вплив на зовнішню політику та політику безпеки Німеччини, однак ставлення до цієї країни в світі зазнало суттєвих позитивних змін.

Основна мета зовнішньої політики США після закінчення біполярного протистояння полягала в тому, щоб зафіксувати зміну геополітичних реалій і формалізувати зміщення орієнтирів у американській зовнішній політиці. І якщо за часів існування Організації Варшавського Договору саме європейські країни, такі як ФРН, були пріоритетом для США, то починаючи з

²⁵ Rittberger V., Wagner W. German Foreign Policy Since Unification – Theories Meet Reality//Volker Rittberger et al: Foreign Policy of the New Germany: Theories and Case Studies. – Manchester: Manchester University Press, 2001. – P. 110.

1990-х рр. цим пріоритетом стали країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону та Африки. Отже, для реалізації нових глобальних цілей і НАТО як інструмент зовнішньої політики США повинна ставати глобальніше. Проте вказане ніяк не впливало на співробітництво США з Німеччиною, яка продовжувала залишатись стратегічним партнером Вашингтона.

Наступним важливим пунктом розвитку Трансатлантичного союзу стало ставлення США до активної європейської інтеграції, де центральну роль відігравала ФРН. Ігнорувати зростання політичного впливу свого заокеанського сусіда Вашингтон вже не міг, адже мав власні побоювання щодо перерозподілу політичних сил у Європі. М'яка сила, якою найчастіше оперував Берлін, стала складовою частиною зовнішньої політики всього Трансатлантичного союзу нарівні з силовими методами, реалізованими США у ході різноманітних військових акцій.

Слід зазначити, що з союзу економічного Європейський Союз все більше перетворюється на союз політичний, чії амбіції сягнули і на чутливу для Вашингтона тему безпеки. Відразу після закінчення холодної війни і появи європейської «опори» НАТО головним для Вашингтона стало не допустити дублювання функцій і автономізації європейського військового блоку, а лише зробити його гармонійною частиною НАТО, посилюючи внесок Європейського Союзу в цю організацію. На думку ж Берліна, посилення європейського військового потенціалу повинно було створювати збалансовані трансатлантичні відносини, забираючи частину навантаження з США, і забезпечувати готовність до самостійних дій в тих випадках, коли НАТО відмовиться від участі в будь-яких операціях, а європейці вважатимуть це за необхідне.

Пізніше, військові операції в Афганістані та Іраку стали найсерйознішим випробуванням для двосторонніх відносин США і Німеччини за останні кілька десятиліть. Багато складнощів у взаєминах Німеччини та США впираються в різні підходи до формування, розвитку і використанню військової могутності держави. Необхідно також

усвідомлювати, що США є світовим лідером за витратами на оборону (640 млрд. дол.), в той час як Німеччина витрачає на розвиток збройних сил значно менше (48 млрд. дол.). Разом з тим, співпраця США та Німеччини яка була закладена за канцлерства Гельмута Коля, мала наслідком посилення трансатлантичних зв'язків США та ФРН, що позитивно впливає на політичну обстановку у Європейському Союзі у цілому.

Висновки до Розділу 1.

За період канцлерства Гельмут Коль зумів реалізувати довгострокову програму очолюваного ним уряду, націлену на побудову «сильної Німеччини у сильній Європі». Відразу після свого обрання на посаду федерального канцлера він підтримав Подвійне рішення НАТО і підтвердив своє бажання захищати інтереси «вільного світу» у суперництві двох систем. У другій половині 1980-х рр., скориставшись «розрядкою» у міжнародних відносинах та демократичними зрушеннями у соціалістичному таборі, він забезпечив мирне об'єднання Німеччини «через Захід». Наступним кроком у його плані було поглиблення європейської інтеграції, для чого після колапсу комуністичної системи не було жодних серйозних перешкод.

Найяскравіше відносини США та Німеччини цього періоду проявилися у процесі об'єднання ФРН і НДР у єдину державу. Вашингтон підтримав прагнення Німеччини до єдності та усіма можливими політичними засобами сприяв цьому процесу. Крім політичних успіхів взаємовідносин розглядуваних країн, відбулося чимало економічних, які полягали у посиленні та поглибленні торгівельно-економічних зв'язків США та Німеччини. Загалом, протягом канцлерства Гельмута Коля відбулась якісна трансформація відносин між США та Німеччиною, яка полягала у тісному політичному діалозі, спільності рішень та дій двох держав. Найсуттєвішим випробовуваннями для цих відносин стали події розпаду Югославії, адже Берлін та Вашингтон мали різні бачення вирішення цієї проблеми, хоча у цілому на відносини між ФРН та США у подальшому це не вплинуло.

РОЗДІЛ 2

ЗВ'ЯЗКИ ФРН ТА США КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Досліджуючи особливості міжнародних відносин минулого століття, чимало науковців та аналітиків дійшли висновку, що друга половина ХХ століття була серйозним та важливим випробовуванням для післявоєнної Європи, адже соціально-економічна катастрофа, гуманітарна криза, руйнування промисловості та інші негативні наслідки Другої світової війни, досить гостро поставили питання подальшого існування європейських держав. Крім того, важливим питанням залишалося врегулювання відносин між блоком НАТО та Організацією варшавського договору, які стали двома полюсами Холодної війни. Проте, як ми бачимо, німецькі політики післявоєнного періоду досить добре засвоїли уроки миру та війни, тому починаючи з 1945 року Німеччина стала на цілком новий шлях побудови демократичної держави на засадах мирного та взаємовигідного існування різних народів. Пізніше, економічні успіхи та стрімкий розвиток досліджуваної держави вивів Німеччину у лідери європейських країн за багатьма показниками, що стало цілком новим етапом розвитку не лише німецької, а і європейської історії у цілому.

Крім економічного лідерства Німеччина поступово ставала політичним лідером Європи, адже саме завдяки зусиллям та прагненням ФРН країни Європи поступово утворили Європейський Союз – який став символом єдності та миру у Європі. Безумовно, що важливе значення у процесі відбудови Німеччини та її виходу у лідери відіграли Сполучені Штати Америки, тісні зв'язки з якими Німеччина підтримувала після Другої світової війни. Слід вказати, що ці відносини не були однаковими за своїм змістом та характером весь час, хоча завжди вважалися стратегічними для обох держав. Зазвичай, на особливості таких відносин часто впливали змістовні риси політичної риторики Президента США та Канцлера Німеччини, які могли по-різному провадити зовнішню політику у розглядуваному напрямку, хоча у

цілому досліджувані відносини завжди були досить тісними. У цьому контексті слід зазначити, що свого часу важливим історичним поштовхом для Німеччини стало її об'єднання, не останню роль у процесі якого відіграли США.

Кінець ХХ століття ознаменувався закінченням Холодної війни, що означало докорінний перегляд міжнародних відносин у Європі та світі. Разом з тим, у відносинах зі своїми стратегічними партнерами зовнішня політика ФРН майже не змінилася. Із закінченням Холодної війни, здавалося б, відпала необхідність тісної трансатлантичної співпраці між європейськими країнами та США. Але для Німеччини тісні зв'язки із заокеанським партнером залишилися на першому плані – Бонн намагався довести свою вдячність за підтримку Вашингтоном ідеї німецького об'єднання, в той час як у Москві, Парижі та Лондоні цю перспективу намагалися відсунути на десятиріччя. Проголошена Дж. Бушем-старшим концепція «партнерство в лідерстві» з успіхом була реалізована на прикладі розширення НАТО – США, та ФРН стали головними ініціаторами цього процесу. Втім, у відносинах двох країн на початку 1990-х рр. було місце і для розчарування. Насамперед, це стосувалося небажання Бонна більш активно брати участь у військових компаніях під проводом США, у війні в Перській затоці та Боснійській війні, коли ФРН обмежилась лише виділенням коштів.

Під час іншої балканської кризи – війни у Боснії, Німеччина спочатку відмовилась посилати свій військовий контингент. Бонн погодився лише на фінансування військової кампанії. Але ця операція стала відправним пунктом для перегляду військової концепції ФРН. У середині країни почалися жорсткі дебати навколо того, що добровільне обмеження на використання озброєних сил лише для потреб оборони повинно було бути переглянутим. Унаслідок цього в Білій оборонній книзі 1994 року. вперше передбачалося, що Бундесвер може проводити операції поза межами Німеччини, але вказувалося просторове обмеження – «Європа і її периферія». У тому ж році Конституційний суд Німеччини ухвалив рішення про можливість здійснення

військових операцій, які не підпадають під визначення «самооборона», тим самим відкривши можливість здійснення миротворчих операцій у рамках ООН та інших організацій.

Крім того, в Білій книзі 1994 року задекларовано, що Німеччина відчуває «зрослу відповідальність перед світовою спільнотою». Російський політолог І. Ф. Максимович у зв'язку з цим справедливо зауважив, що довго залишатися «в другому ряду» ФРН не зможе: «Становище відтвореного центру регіону накладає на неї цілком певні геополітичні зобов'язання перед континентом в цілому»²⁶.

Уже через 5 років, під час Косовської кризи 1999 року, Німеччина взяла безпосередню участь у військовій кампанії НАТО проти Югославії. Це стало першим використанням ФРН сили після приєднання до Північноатлантичного альянсу без мандату Ради Безпеки ООН. У той же час дискусія щодо необхідності використання збройних сил за кордоном у Німеччині не припиняється і досі. Яскравим доказом є небажання Берліну розширювати свій контингент в Афганістані в 2009 році. Разом з тим, необхідно усвідомлювати, що для США війська участь Німеччини у операціях НАТО є ключовою умовою їх успішності.

Необхідно також зазначити, що у «Білій книзі 1994 року» прямо вказується, що основою німецької безпеки є Північноатлантичний альянс, що втілює стратегічну єдність союзників у Європі та Північній Америці. Політичні та стратегічні зв'язки німців і американців будуються на фундаменті спільних цінностей та інтересів, а трансатлантичні контакти і близькі стосунки з США є запорукою загальної безпеки на континенті. У свою чергу, військова сила Європи та Америки виконує насамперед стабілізуючу функцію, незамінну й охоплюючи весь континент. У документі підкреслюється, що однією з системоутворюючих функцій Альянсу залишається здатність забезпечувати колективну безпеку, проте не можна

²⁶ Максимычев И. Ф. Объединенная Германия как фактор европейской безопасности. – М. : Институт Европы РАН, 1997. – С. 21.

зводити діяльність виключно до колективної оборони. На європейському континенті найважливішими компонентами стратегії НАТО повинні стати багатостороннє кризове запобігання, реагування і постконфліктне врегулювання²⁷.

Таким чином, на кінець XX століття відносини між США та Німеччиною, особливо у контексті їх членства в НАТО, посилилися найбільш помітно. Така ситуація вдається цілком логічною, адже для США об'єднання Німеччини стало стратегічною подією, яка ознаменувала розширення політичного впливу на країни Європи, особливо Центрально-Східної, які раніше підпадали під сфери впливу Радянського Союзу.

Після канцлерства Гельмута Коля, за час якого сталося об'єднання Німеччини та закінчення Холодної війни, осінню 1998 року новим канцлером Німеччини став Гергард Шредер, після чого розпочався новий етап розвитку американсько-німецьких відносин, що характеризувалися явним похолоданням. Загалом, чимало науковців стверджують, що Гергард Шредер мав антиамериканську позицію, хоча на нашу думку таке висловлювання не зовсім точне та потребує деякого уточнення. Хоча, тут слід зазначити, що тісні зв'язки Гергарда Шредера із Російською Федерацією (особливо в особі президента Володимира Путіна) де в чому визначали характер американо-німецьких відносин.

Принагідно вкажемо, що 23 листопада 1998 року під час церемонії акредитації дипломатичного корпусу США новий федеральний канцлер ФРН Гергард Шредер з упевненістю заявив: «Керований мною федеральний уряд не допустить змін до принципової орієнтації німецької зовнішньої політики, європейської політики і політики безпеки. Як і раніше корінні інтереси ФРН оголошувалися вписаними в європейський контекст»²⁸. Як бачимо, на початку свого канцлерства Гергард Шредер був упевнений у традиційності та

²⁷ White Paper 1994: on the security of the Federal Republic of Germany and the situation and future of the Bundeswehr. – Bonn: Federal Ministry of Defence, 1994. URL: <http://www.resdal.org.ar/Archivo/alem-cap4.htm>.

²⁸ Ansprache von Bundeskanzler Gerhard Schröder beim Jahresempfang für das diplomatische Korps am 23. November 1998 in Bonn // Internationale Politik. – 1998. – № 12. – S. 97.

незмінності риторики міждержавних відносин США та Німеччини.

Варто зазначити, що ще за Гельмута Коля зовнішню політику об'єднаної Німеччини при всіх її плюсах та мінусах можна було характеризувати як «політику прагматичного реагування». Враховуючи зміни внутрішніх і зовнішньополітичних реалій постбіполярного світу, до яких додалися такі серйозні проблеми, як міжнародний тероризм, загроза поширення ядерних технологій та багато іншого політична еліта Німеччини повинна була переглянути навіть такі відносини як трансатлантичне партнерство та європейська інтеграція.

Із нового геополітичного становища, яке було викликано створенням Європейського Союзу, впливали нові умови для зовнішньополітичної діяльності ФРН. Зникла надмірна, а іноді необхідна опіка і тиск великих держав, а також зникла небезпека ядерних ударів, яких європейське суспільство боялося впродовж Холодної війни. Крім того, відбулось делегування частини національного суверенітету до Європейського Союзу. Після об'єднання Німеччина стала єдиною країною Європейського Союзу, яка одночасно реформувала свої політичні, державні та суспільні структури у зв'язку із створенням Європейського Союзу, а паралельно долала наслідки комуністичного режиму та соціалістичної планової економіки у східній частині країни. Безумовно, що такі виклики поставили перед канцлером нові вимоги та стратегічні завдання.

Необхідно відзначити, що вагомих результатів новий канцлер досяг у процесі загальноєвропейської інтеграції, адже чимало зусиль він докладав не лише для розбудови нової Німеччини, а і для розбудови нової Європи. Взагалі, протягом другої половини ХХ століття Німеччина була одним з головних прихильників ідеї розширення Європейського Союзу на Схід. Після приєднання 1 травня 2004 року до ЄС 10 нових членів Німеччина стала політичним та географічним центром об'єднаної Європи, що у цілому підтверджувало правильність обраного Гергардом Шредером євроінтеграційного курсу зовнішньої політики.

Іншою була ситуація у американському векторі зовнішньої політики Німеччини розглядуваного періоду. Так, у літературі зазначається, що у цілому ставлення Німеччини до американської трансатлантичної політики стало негативне саме при Герхарді Шредері. Після війни на Балканах та теракту 11 вересня стала очевидною загроза кризи таких важливих безпекових інститутів як НАТО та Європейський Союз у цілому. Крім того, дослідження показують, що в ФНР суспільство більше тяжіло до Євросоюзу та внутрішніх питань цього об'єднання, а не до глобальних політичних проблем, учасником яких були США. Прикметним у цьому питанні стало те, що у вересні 2003 року 81% населення Німеччини погодилось з тим, що інтеграція в Європейський Союз набагато важливіша ніж інтеграція з США. Таку ж відповідь дало суспільство і на питання чи Європейський Союз зможе стати іншою супердержавою²⁹.

Разом з тим, Німеччина розуміла необхідність активною участі у діяльності НАТО. Так, у 1998-2000 роках Німеччина і США взяли активну участь у розробці нової Стратегічної концепції НАТО та сприяли розширенню альянсу. Ухвалена у 1999 році Стратегічна концепція оголосила однією з функцій союзу захист спільних інтересів, включаючи військові операції поза сферою дії Північноатлантичного договору. Як відомо, така функція вперше була реалізована у 1999 році, коли Сполучені Штати Америки за підтримки своїх європейських союзників, у тому числі Німеччини, ініціювали першу велику військову операцію альянсу на Балканах, що мало чимало політичних наслідків для подальшого розвитку американсько-німецьких відносин.

Науковці відзначають, що на межі ХХ – ХХІ століття обидві країни керувалися у своїх діях різними завданнями, якими визначалися пріоритетні та стратегічні дії двох держав. Уряд Гергарда Шредера активізував свою політику в НАТО в рамках загального курсу на підвищення внеску

²⁹ Appenzeller I.G. Die deutsch-russischen Beziehungen sind gut / I.G. Appenzeller // Die Zeit, 2008. – № 5. – P. 23.

Німеччини в діяльність міжнародних організацій. Трансформація НАТО з оборонного союзу в інструмент превентивної політики сприймалася основними політичними силами ФРН як гарантія німецької безпеки, а розширення НАТО – як спосіб стабілізувати регіон Центральної і Південно-Східної Європи і підготувати його для соціально-економічної інтеграції в рамках майбутнього розширення Європейського Союзу.

Свою чергою, Сполучені Штати Америки у своїй трансатлантичній політиці керувалися, насамперед, політичними цілями стабілізації Європи, зміцнення НАТО як центрального інструменту європейської безпеки та закріплення лідируючих позицій США в Північноатлантичному союзі, а значить – у всій системі європейської безпеки. Американська євроатлантична політика переслідувала також мету недопущення надмірного посилення Німеччини як самостійної держави, здатної надавати переважний вплив у Європі, особливо в регіоні ЦСЄ.

Тим часом, вже при адміністрації Білла Клінтона між Німеччиною та США проявили себе стратегічні розбіжності у багатьох політичних питаннях. Зокрема, Сполучені Штати Америки висловлювали все більше невдоволення низькими військовими витратами європейських держав, що на їх думку могло підірвати дієвість та обороноздатність Північноатлантичного альянсу. Німеччина, приділяла в питаннях безпеки переважну увагу політиці розвитку і зміщувала акценти у своїй стратегії на користь Європейського Союзу, який не буде засновуватися на великій військовій сили, а намагатиметься вирішувати будь-які питання мирним шляхом.

При адміністрації Джорджа Буша в зовнішній політиці США остаточно взяла гору тактика односторонніх силових дій, превентивної політики і формування ad hoc коаліцій. Проблеми європейської політики тимчасово відійшли на другий план перед глобальними загрозами безпеці, перш всього тероризмом, що особливо гостро вдарив по інтересам США після подій 11 вересня 2001 року. Проте вплив на європейські процеси і трансформацію НАТО залишалося одним з найважливіших пріоритетів стратегії

національної безпеки Сполучених Штатів.

Науковці відзначають, що ні німецькі, ні американські політичні еліти не піддавали сумніву величезну роль атлантичного партнерства, яке ґрунтується на економічній, історичній і військово-політичній взаємозалежності, в забезпеченні європейської та міжнародної безпеки у цілому. Разом з тим на початку XXI століття спостерігалось наростання розбіжностей між адміністрацією Джорджа Буша і урядом Гергарда Шредера з питань підтримання міжнародної безпеки, які мали значний вплив на трансатлантичні відносини та процеси європейської інтеграції.

Незабаром після подій 11 вересня 2001 року, Гергард Шредер став активно виступати за реформування не тільки союзницьких відносин між ФРН і США на користь більшої «свободи рук» для Німеччини, але й за зміни трансатлантичної співпраці в цілому. Й. Фішер вважав, що трансатлантичні відносини повинні оновлюватися, але не на шкоду співпраці ФРН з США. Якщо Гергард Шредер робив акцент на державних інтересах Німеччини, то Й. Фішер підкреслював, що пріоритетом для Німеччини має бути подальший розвиток європейської інтеграції, і в той же час – підтримання нормальних відносин з США. На думку Й. Фішера, Німеччина повинна поводитися як «суверенна цивілізована держава», якої немає потреби спеціально доводити іншим країнам свій незалежний статус³⁰.

Позиція федерального канцлера сприймалась позитивно у суспільстві Німеччини, яке було відверто налякане подіями у Нью-Йорку. Це підтверджувалось також тим, що вже 19 вересня 2001 року бундестаг підтримав готовність федерального уряду «до прояву необмеженої солідарності з США шляхом здійснення конкретних заходів сприяння». До них ставилася, в першу чергу, політична та економічна підтримка, а також надання необхідних військових ресурсів для боротьби з міжнародним тероризмом. Була досягнута домовленість, згідно якої близько 3900

³⁰ Пархитько Н. П. Эволюция военной политики ФРГ после объединения страны / Н. П. Пархитько // Вестник МГИМО университета. – 2010. – № 5. – С. 321.

військовослужбовців бундесверу братимуть участь в операції «Стійка свобода» на території Афганістану³¹. Пізніше кількість задіяних у афганській війні 2001-2014 рр. німецьких військових зросла до 5350 чол. [Додаток С].

Усе це беззаперечно свідчить, що в постбіполярний період Німеччина приділила підвищену увагу зміцненню своїх збройних сил, розглядаючи їх як важливий інструменту забезпечення національної безпеки. Витрати на військові потреби стабільно збільшувалися, причому ставка робилася на підвищення якості бундесверу. Пріоритетом для нього була визначена не стільки організація оборони території ФРН проти потенційної зовнішньої агресії, скільки врегулювання конфліктів у гарячих точках за кордоном в рамках міжнародних миротворчих операцій. Іншим важливим напрямком стала участь підрозділів бундесверу в багатосторонній боротьбі з терористичною небезпекою, яка була ключовою точкою у євроатлантичному векторі зовнішньої політики США.

Після початку кампанії в Афганістані Гергарда Шредер заявив: «Десять років тому ніхто не міг уявити собі Німеччину, що бере участь у міжнародній операції по забезпеченню миру та безпеки, справедливості та правосуддя на передових ролях ... навіть би я сам не зміг такого уявити. Тепер же я заявляю, що період Німеччини післявоєнної безповоротно пішов»³². Така позиція канцлера свідчила про докорінний поворот у зовнішній політиці безпеки ФРН, хоча пізніше така риторика дещо змінювалась.

У аналітичній літературі неодноразово наголошується, що військові операції в Афганістані та Іраку стали найсерйознішим випробуванням для двосторонніх відносин США і Німеччини за останні кілька десятиліть³³. З особливою обережністю підтримавши операцію в Афганістані, Берлін

³¹ Dokumente zum Stand der transatlantischen Beziehungen // Internationale Politik. 2002. № 4. URL: [http://www.internationalepolitik.de/ip/archive/jahrgang 2002/ april 2002/ dokumentation. Htm](http://www.internationalepolitik.de/ip/archive/jahrgang%202002/april%202002/dokumentation.htm)

³² Schröder G. Regierungserklärung vor dem Deutschen Bundestag zur aktuellen Lage nach Beginn der Operation gegen den internationalen Terrorismus in Afghanistan Vom Oct. 11. 2001 [Electronic resource] // Document Archive. Electron. data. [Berlin, 2004] URL: http://www.documentArchiv.de/brd/2001/rede_schroeder_1011.html

³³ Гаевой Г. Е. Американско-германские отношения (1990-2013 гг.) : автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. ист. наук : спец. 07.00.03 "Всеобщая история (новое и новейшее время)" / Гаевой Глеб Евгеньевич – Томск, 2015. – С. 17.

відмовився брати участь в операції з повалення режиму Саддама Хусейна в Іраку, що свідчило про самостійний вибір пріоритетів військової політики Німеччиною та небажанням Гергарда Шредера втягувати країну у небезпечні військові конфлікти, які можуть мати негативні політичні наслідки для Німеччини та Європейського Союзу у цілому.

Вибір офіційним Берліном стратегічної лінії щодо Афганістану визначався розумінням ним інтересів безпеки своєї країни, де на перший план виходила боротьба з міжнародним тероризмом і ісламістським фундаменталізмом, а також локалізація і подолання викликів регіонального рівня, в тому числі ліквідація кризових ситуацій у нестабільних країнах. Незважаючи на відсутність великих можливостей для прояву самостійності в рамках міжнародної антитерористичної коаліції, Німеччина проявила певну гнучкість у виборі інструментів реалізації своєї стратегії.

На підготовчому етапі потрібно було забезпечити дипломатичну підтримку підготовлюваного військового вторгнення в Афганістан, у зв'язку з чим режиму талібів був пред'явлений свідомо нездійснений ультиматум про видачу лідера «Аль-Каїди» Усами бен Ладена. Дослідники розглядуваних подій вказують, що на озброєння офіційним Берліном була взята ідея «необмеженої солідарності» з американським союзником. Федеральний канцлер Гергард Шредер запропонував громадянам та органам державної влади Сполучених Штатів Америки будь-яку допомогу, у тому числі в розшуку і переслідуванні організаторів і керівників терористичних актів, що були здійснені 11 вересня 2001 року. Також було заявлено про готовність Німеччини брати участь у військових операціях під егідою США. Разом з тим важливе значення мала застереження федерального канцлера, що знайшла своє відображення у формулі: необмеженій солідарності – «так», авантюрі – «ні»³⁴.

Це означало, що німецький уряд побоювалося вплутуватися у

³⁴ Regierungserklärung des deutschen Bundeskanzlers, Gerhard Schröder, zu den Anschlägen in den USA am 12. September 2001 vor dem Deutschen Bundestag in Berlin // Internationale Politik. – 2001. – № 12. – P. 19.

військову операцію без попередньої юридичної оцінки і попередніх розрахунків, які давали можливість судити про її правову сторону і перспективи успішного завершення. Загалом, інтервенція за участю військовослужбовців бундесверу повинна була здійснюватися в багатосторонніх рамках і на підставі мандата Ради Безпеки ООН, що повинно було гарантувати правомірність кожної військової акції, у якій брали участь збройні сили Німеччини.

Загалом, афганська акція відповідала названим критеріям допустимості та доречності, що визначило подальшу лінію поведінки офіційного Берліна. Федеральні органи влади консолідовано підтримали силову операцію проти режиму талібів, що свідчило про потужну внутрішньополітичну підтримку США у Німеччині. Підтвердження цього стало те, що як ми вже відзначали, 19 вересня 2001 року бундестаг більшістю голосом схвалив запропонований федеральним урядом комплекс заходів сприяння американському союзнику, який зводився до надання необхідних матеріально-технічних ресурсів, а також надання політичної підтримки дій офіційного Вашингтона.

Разом з тим, уряд Гергарда Шредера відмовилося підтримати плановану військову операцію США в Іраку, керуючись, в тому числі, прагненням підвищити виборчі рейтинги коаліції СДПН-Союз90 / Зелені перед виборами до Бундестагу у вересні 2002 року. При цьому опозиційні партії у ФРН (ХДС / ХСС, ВДП) засудили політику свого уряду і підтримали американський курс. Німеччина в результаті цієї кризи ще більше посилила європейський вектор своєї зовнішньої політики на шкоду атлантичним зв'язкам. В умовах тимчасового загострення розбіжностей з ФРН США зберегли свій вплив у європейських справах завдяки підтримці традиційних союзників (Великобританії, Нідерландів, Італії, Іспанії) і країн ЦСЄ. Лояльність останніх в ході іракської кризи сприяла «лавиноподібному» прийняттю нових членів в НАТО в 2002-2004 рр.

Принагідно вкажемо, що офіційний Берлін вимушено вів подвійну гру в іракському питанні. З одного боку, федеральний уряд не збиралося ставити

під сумнів партнерство з США, що мало стратегічне значення. Так, 29 січня 2003 року, виступаючи з промовою в офісі Світового банку у Вашингтоні, координатор німецько-американського співробітництва в Міністерстві закордонних справ ФРН К. Фойгт переконував адміністрацію Дж. Буша-молодшого в лояльності Німеччини букві і духу трансатлантичного партнерства. Про це, підкреслював німецький дипломат, найкраще говорили фактичні дії федерального уряду.

Перш за все, малася на увазі адекватна реакція ФРН на терористичні акти проти Сполучених Штатів, що сталися 11 вересня 2001 року: «Ніхто не висловив краще скорботу і співчуття американському народу, ніж німці», – заявив Фойгт³⁵. Тим більше, як ми вже зазначали, канцлер Гергард Шредер гарантував необмежену солідарність Німеччини зі Сполученими Штатами Америки в їх боротьбі з тероризмом на території Афганістану. Разом з тим Фойгт недвозначно заявив, що бундесвер не в змозі одночасно брати участь у кількох військових кампаніях. «Німецькі зобов'язання зосереджені в Афганістані», – навмисно підкреслив високопоставлений німецький дипломат.

Загалом, що стосується іракського питання, то наявні суперечності між трансатлантичними партнерами не можна було назвати гострими, оскільки позиції Німеччини та США сходилися за трьома принциповим пунктам. Насамперед, мова йшла про спільну різко негативну оцінку політичного режиму Саддама Хусейна. Сам іракський президент оголошувався жорстоким, агресивним диктатором, який не поважає резолюції Ради Безпеки ООН. Також сторони були єдині в думці, що Ірак не може володіти зброєю масового знищення та засобами її доставки. Нарешті, як США, так і ФРН вимагали надати міжнародним інспекторам безперешкодний доступ до іракських військових об'єктів.

Таким чином, мета у обох країн щодо Іраку виявилася спільною, проте

³⁵ Rede des Koordinators für die deutsch-amerikanische Zusammenarbeit im Auswärtigen Amt, Karsten D. Voigt, über transatlantische Partnerschaft im 21. Jahrhundert am 29. Januar 2003 bei der Weltbank in Washington // Internationale Politik. – 2003. – № 2.

в розумінні засобів її досягнення виявилися розбіжності. Німеччина думала, що вирішення проблеми криється в ефективних багатосторонніх діях, здійснюваних у рамках ООН. У зв'язку з цим ФРН нагадувала про резолюції Ради Безпеки ООН, які, на її думку, відкривали дорогу політичному рішенню іракської проблеми.

Пізніше, під час війни на території Іраку офіційний Берлін проявив чималу дипломатичну активність, намагаючись не випустити ситуацію з-під контролю. Відразу після відкриття бойових дій з телезверненням до німецької нації виступив федеральний канцлер Гергард Шредер: «Альтернатива війні була – це роззброєння Іраку мирними засобами під ретельним міжнародним контролем», – підкреслив Шредер. Було заявлено, що антиіракська коаліція прийняла «помилкове рішення» та висловлено сподівання на швидке закінчення війни³⁶.

Незважаючи на всю гостроту ідеологічних і стратегічних розбіжностей між урядом Гергарда Шредера і адміністрацією Джорджа Буша у питанні боротьби з тероризмом в Іраку, подальша практика міжнародних відносин засвідчила, що Німеччина та США завжди залишатимуться стратегічними союзниками у питаннях безпеки та оборони. Це підтверджується також тим фактом, що 21 лютого 2003 року міністр оборони Німеччини П. Штрук публічно повідомив, що для операцій по боротьбі з тероризмом, а також на інші військові акції бундесверу за межами ФРН на період 2003-2006 років виділяються значні кошти в розмірі 1,153 млн. євро, причому ця сума могла бути переглянута, при необхідності, у бік збільшення³⁷.

Після вторгнення американських військ в Ірак у березні 2003 року (без схвалення операції ООН) тенденція до розмежування між зовнішньополітичними інтересами США і частини європейських держав ще більше посилилася. У Європі стала наростати критика американського

³⁶ Fernsehansprache des deutschen Bundeskanzlers, Gerhard Schröder, nach dem Beginn des Krieges gegen Irak am 20. März 2003 // Internationale Politik. – 2003. – № 4.

³⁷ Erklärung des deutschen Verteidigungsministers, Peter Struck, anlässlich der Pressekonferenz zur weiteren Bundeswehrreform am 21. Februar 2003 in Berlin // Internationale Politik. – 2003. – № 3.

«унілатералізму» (одностороннього підходу до міжнародних проблем). «Після 11 вересня 2001 року Європа очікувала іншої американської зовнішньої політики, політики яка б ґрунтувалася на більшому розумінні союзників і багатосторонніх інститутів і норм»³⁸, – підкреслюють американські дослідники з Інституту Брукінгса І. Даадлер і Дж. Ліндсей.

Воєнна операція в Іраку фактично підвела США, ФРН і Францію до межі відкритого протистояння у питанні співробітництва у сфері безпеки, змусила спільно шукати відповіді глобальні виклики. Проте постійне змагання між США та Євросоюзом за вплив на Близькосхідний регіон, зіткнення різних, іноді протилежних підходів до ситуації і шляхів вирішення питань ускладнюють трансатлантичні відносини у регіоні Ширшого Близького Сходу³⁹.

Прикметною особливістю стратегії Гергарда Шредера в Європейському Союзі стало цілком нове визначення акцентів у розбудові Союзу, за умови збереження концептуальних основ європейської політики Боннської республіки. Відтепер стабільність і прогнозованість німецької політики в Європейському Союзі забезпечується не переважанням європейських інтересів над національними чи європатріотичною риторикою, а чітким визначенням німецьких інтересів та їх активним захистом в рамках багатосторонньої дипломатії з урахуванням стратегічних інтересів європейського співтовариства.

Зміщення акцентів означало також перегляд основних зовнішньополітичних пріоритетів шляхом пошуку нового балансу між інтеграцією та національними інтересами. Останні передбачалося інтегрувати в схему збалансованих загальноєвропейських інтересів, паралельно посилюючи компетенцію Німеччини у визначенні політичного

³⁸ Цит. за Хімяк О. ФРН у міжнародній системі: динаміка зміни зовнішньої політики (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) / О. Хімяк // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2013. – № 25. – С. 159-165.

³⁹ Швед В.О. Близькосхідна політика України у контексті сучасного геополітичного протиборства на Близькому Сході // Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/2004_html/013.htm

курсу Європейського Союзу в цілому⁴⁰. У цьому контексті слід зазначити, що США на початку XXI століття прийшли до усвідомлення того, що Німеччина стала потужним, цілком самостійним суб'єктом євроатлантичного співробітництва держави. Разом з тим, уряд Німеччини послідовно підтримував активну співпрацю із США, які вважав стратегічним партнером країни у питаннях від економіки до безпеки та миру.

У 2005 році розпочався новий етап розбудови німецько-американських відносин, адже канцлером Німеччини стала Ангела Меркель, яка вже впродовж 10 років провадить упевнену та послідовну внутрішню та зовнішню політику. Відносини між досліджуваними країнами у період канцлерства першої в історії Німеччини жінки-канцлера ознаменувалися значним посиленням, особливо на фоні приходу у 2009 році до влади нового Президента США Барака Обами. В зовнішній політиці Меркель відома своєю беззастережною підтримкою американського курсу, виступаючи за зближення з США. Вона неодноразово критикувала Гергарда Шредера за «надмірну» дружбу з Володимиром Путіним і заявляла про те, що, в разі обрання канцлером, займатиме твердішу позицію по відношенню до Росії⁴¹.

Загалом, зміна влади в ФРН, що сталася після парламентських виборів у вересні 2005 року і реалізувалася у створенні «великої коаліції» ХДС / ХСС-СДПН, внесла певні корективи у зовнішньополітичний курс офіційного Берліна. Правоцентристські партії ХДС і ХСС прагнули довести свою прихильність трансатлантичної співпраці, на фоні антивоєнної позиції Німеччини в період військової операції США і їх союзників проти режиму Саддама Хусейна в Іраку. У свою чергу СДПН, втративши лідируючі позиції у федеральному уряді, була змушена в принципових зовнішньополітичних питаннях орієнтуватися на точку зору консервативних партнерів по урядовій коаліції. До соціал-демократів прийшло усвідомлення безперспективності

⁴⁰ Appenzeller I.G. Die deutsch-russischen Beziehungen sind gut / I.G. Appenzeller // Die Zeit, 2008. – № 5. – P. 23.

⁴¹ Evelyn Roll. Die Kanzlerin: Angela Merkels Weg zur Macht. / Evelyn Roll. – Ullstein-Verlag, Berlin. – 2009. – S. 56.

помірного антиамериканізму, характерного для курсу уряду Гергарда Шредера на початку 2000-х років. У зв'язку з цим «велика коаліція» повільно, але вірно дрейфувала в бік зміцнення військового співробітництва зі Сполученими Штатами. Афганський полігон представлявся слушною нагодою довести вірність союзницькому обов'язку як відносно США, так і НАТО в цілому.

Протягом усього часу афганської акції Німецькі військовослужбовці продовжували брати участь у військових операціях, що свідчило про послідовну лінію підтримки дій США у боротьбі із світовим тероризмом. Разом з тим, дедалі часті почали відбуватися терористичні акти, направлені саме проти німецьких військових, що свідчило про появу прямої загрози для німецьких громадян, яких таліби вже вважали ворогами. Після кількох таких терористичних актів, що відбулися у 2007 році, німецька влада була вимушена визнати свої обмежені можливості у забезпеченні надійних гарантій безпеки власного населення. Виникла реальна загроза здійснення терактів на території ФРН членами ісламістських угруповань, що можна було розглядати як інструмент тиску на позицію німецької влади в рамках боротьби з міжнародним тероризмом.

У контексті зазначеного слід вказати, що інтереси німецької політичної еліти поступово увійшли в певне протиріччя з потребами більшості населення держави, яке вже не скільки бажало боротися проти тероризму, а скільки не стати об'єктом терористів. Офіційний Берлін розраховував на зростання свого впливу в міжнародному масштабі, вбачаючи в якості засобу для досягнення цієї мети продовження участі військовослужбовців бундесверу в афганській операції. Проте, жителі Німеччини були стривожені повідомленнями про можливі терористичні акти, справедливо висуваючи на перший план особисту і громадську безпеку у середині держави.

Незважаючи на спірність ситуації, федеральний уряд не збирався виводити підрозділи бундесверу з Афганістану, вважаючи це пріоритетним завданням ФРН у контексті євроатлантичного співробітництва із США.

Позицію виконавчої влади також підтримав бундестаг, який у жовтні 2007 року після серйозних дебатів продовжив ще на рік місію бундесверу у складі сил ISAF на афганській території. Разом з тим, Німеччина жодним чином не прагнула розширювати чисельність військового контингенту в Афганістані, чим викликала відверте невдоволення Вашингтону.

Відверте неволення США поступово перетворилося на політичний тиск на Берлін зі сторони Вашингтону, який вимагав збільшення кількості німецьких військовослужбовців в Афганістані. Разом з тим, наростало суспільне невдоволення щодо будь-якої участі німецьких збройних формувань в Афганістані. В кінці кінців, федеральний уряд потрапив у скрутне становище, опинившись фактично між двох вогнів. Враховуючи громадську думку у своїй країні, офіційний Берлін намагався за допомогою дипломатичних засобів протистояти спробам адміністрації президента Дж. Буша-молодшого втягнути підрозділи бундесверу в бойові дії на афганському півдні. Для цього ключові фігури німецької держави прагнули підкреслити, що ФРН сумлінно виконує свій обов'язок в Афганістані та, будучи лояльним членом Північноатлантичного альянсу, несе свою частину відповідальності в рамках боротьби з міжнародним тероризмом. Це знаходило відображення як у військовій допомозі альянсу, так і в істотному внеску, який Німеччина тривалий вносила в соціально-економічне відновлення Афганістану.

Фінансова та економічна криза, яка яскраво проявилась на глобальному світовому рівні впродовж 2008 року, внесла додаткові виклики системі міжнародної безпеки. Криза позначилася на оборонних та військових видатках членів НАТО. Більше того, чимало аналітиків відзначають, що міжнародне фінансово-політичне положення США було ослаблено. Можливо, така думка має деяке підґрунтя, проте необхідно розуміти, що потенціал міжнародної могутності США (у тому числі військової) не був вичерпаний зовсім. Хоча, на 2009 рік у США накопичилось чимало зовнішньополітичних проблем, у тому числі тривалі війни в Іраку і

Афганістані, країна продовжувала утримувати лідируючі позиції за багатьма показниками. Послідовною залишилась і підтримка США Німеччиною, яка незважаючи на фінансові труднощі та певні загрози не відмовилась від союзницьких зобов'язань.

Разом з тим, Вашингтону не вдалося запобігти цивілізаційним викликам мусульманського світу, який досить войовничо відносився до політики США на Сході та ніс у собі загрози масштабних терактів на території США. Загалом, нові міжнародні проблеми вимагали не тільки посиленої участі США у їх вирішенні, але й активного підключення їх партнерів, які, володіючи необхідними ресурсами, проявляли політичну волю до зміцнення своїх позицій на світовій арені. Такі обставини давали підставу говорити про поступове формування нової стратегії євроатлантичного співробітництва США, яка повинна забезпечити стабільність та нарощування політичного впливу у Європі, а також посилення економічних та політичних зв'язків із ключовими Європейськими партнерами, зокрема – Німеччиною.

Отже, протягом минулого десятиліття йшло формування нової зовнішньополітичної доктрини ФРН. Сутністю змін стало намагання привести політичну роль ФРН у відповідність з її економічною вагою. Йдеться про нове, глобалізоване визначення економічних, військових та політичних інтересів країни та пошук адекватних засобів їх реалізації. Зміни, які відбулись у 90-ті роки минулого століття, дали змогу Німеччині посісти одне з провідних місць у системі міжнародних відносин у Європі. Зовнішня політика ФРН кінця ХХ ст. відзначається багатьма змінами і новими тенденціями. ФРН перестала бути регіональною країною. Пріоритети німецької зовнішньої політики зумовлюються новою роллю ФРН у Європі і забезпечуються її ефективною дипломатією. Специфіка зовнішньої політики ФРН полягає у збільшенні власного потенціалу у межах діяльності в регіональних об'єднаннях і військових союзах, що передбачає активну участь Німеччини у європейській та євроатлантичній інтеграції. Зовнішня політика Німеччини є миролюбивою і погоджує власні інтереси з інтересами сусідів, а

інші держави розглядає скоріше як партнерів, аніж як конкурентів.

Висновки до Розділу 2.

Кінець ХХ початок ХХІ століття виявився одним із найскладніших для еволюції євроатлантичних взаємин між США та Німеччиною. З одного боку відбулося посилення оборонної та військової співпраці, особливо після подій 11 вересня 2001 року, з іншого, виникли деякі розбіжності у питаннях військового втручання США в Ірак. Разом з тим, простежувалась сітка координованість дій США та ФРН у війні у Афганістані, де у різні часи з 2001 по 2014 роки у боях взяли участь близько шести тисяч німецьких військових. Помітним був тиск уряду США на Німеччину у питанні якісного та кількісного збільшення військової присутності ФРН у Афганістані.

Загалом, федеральний канцлер Гергард Шредер, що прийшов до влади у 1998 році, висунув ідею «нормалізації» німецької зовнішньої політики, тобто активне включення ФРН у міжнародні відносини. На його думку, Німеччина є звичайною національною державою, що має право на відстоювання своїх інтересів на міжнародній арені. З іншого боку, відчуття провини за роль країни у Другій світовій війні не може чинити вирішальний вплив на дії її керівництва. Ці заяви канцлера послужили сигналом для критичного перегляду американсько-німецьких стосунків і місця ФРН у НАТО та Європейському Союзі. Саме при Гергарді Шредері граничні умови німецької зовнішньої політики остаточно набули сучасного вигляду.

Прикметною особливістю розглядуваного періоду євроатлантичного співробітництва США та Німеччини стало суттєве розширення Європейського Союзу, який у 2004 році отримав нових членів – держав колишніх учасниць Організації Варшавського договору. Така ситуація свідчила про поступове та впевнене переформатування політичної карти Європейського Союзу. А для Німеччини вступ нових членів до Європейського Союзу означав остаточно у твердження ФРН як політичного та економічного центру Євросоюзу.

РОЗДІЛ 3

СПІВПРАЦЯ НІМЕЧЧИНИ ТА США В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

Ураховуючи незаперечність та постійне зростання значущості зв'язків сучасної Німеччини з багатосторонніми інтеграційними структурами, такими, як НАТО і Євросоюз, в яких ФРН є активним членом, її двосторонні відносини з рядом держав не тільки не втрачають свого сенсу, але і набувають особливого значення. Завдяки їм Німеччина може більш оперативного, без використання складного механізму погоджень з третіми силами, вирішувати конкретні проблеми в різних сферах суспільного життя. Перевага в часі і нерідко в якості прийнятого рішення на двосторонньому рівні було доведено практикою взаємодій Німеччини з США, чие керівництво, в свою чергу, розглядало зв'язки з ФРН в якості важливого фактора просування національних інтересів США на європейському просторі, сприяння переведенню її економіки на інноваційний шлях розвитку, забезпечення адекватної відповіді на культурно-гуманітарні виклики сучасності.

Ураховуючи історичний досвід, накопичений Німеччиною в ході її відносин з США, у тому числі прорахунки і досягнення у процесі формування та розвитку цих відносин, дозволяє в даний час здійснити зважене, науково обґрунтоване прогнозування посилення євроатлантичного напрямку в зовнішній політиці США. Така ситуація свідчить, що незважаючи на деякі протиріччя, які мали місце у взаєминах досліджуваних країн, їх взаємовідносини продовжують розвиватися та поглиблюватися, що набуває особливого значення у контексті глобалізаційних процесів у Європі та Світі у цілому. Сучасна політична ситуація зумовила посилення політичних та економічних контактів між Німеччиною та США, адже виклики нового часу змушують відкидати політичні суперечності та потребують спільної та

скоординованої реакції ключових акторів світової політики.

Загалом, можна з упевненістю констатувати, що США залишаються найважливішим пріоритетом німецької зовнішньої політики. Обидві країни продовжують залишатися партнерами, між якими спостерігається наявність низького конфліктного і високого коопераційного потенціалу. У цьому контексті «Біла книга Німеччини» 2006 року підтверджує той факт, що, з точки зору німецького керівництва, відповіді на питання німецької та європейської безпеки можуть бути знайдені лише спільно з США⁴². Така позиція уряду Німеччини була упевнена підтверджена подальшою координованістю політичних позицій Вашингтона та Берліна у вирішенні багатьох питань. Разом з тим, наразі залишається чимало сфер міжнародних відносин, які викликають чимало труднощів у досягненні консенсусу усіх заінтересованих сторін. Будучи центром Європейського Союзу, ФРН несе певний моральний та політичний обов'язок забезпечення стабільності і безпеки розвитку Європейського Союзу, а також обов'язок із координування відносин із Сполученими Штатами Америки.

Особливо важливого питання досліджувані відносини набувають у контексті економічної співпраці, адже економічний потенціал Німеччини та США є одним із найбільших у світі та здатен дієво впливати на розвиток торгівельно-економічних відносин в трансатлантичному векторі у цілому. Свого часу, саме посилення економічних, торгівельно-інвестиційних взаємозв'язків Німеччини із США після Другої світової війни, дало значний поштовх для успішного та інтенсивного розвитку внутрішньої економіки ФРН. Такі зв'язки продовжують бути важливим елементом досліджуваної двохсторонньої співпраці.

Протягом початку XXI століття економіка продовжувала відігравати значну роль у відносинах двох країн. Сполучені Штати Америки – найрозвиненіша і найбільша економіка у світі. ФРН – п'ята економіка у

⁴² Regierungserklärung des deutschen Bundeskanzlers, Gerhard Schröder, zu den Anschlägen in den USA am 12. September 2001 vor dem Deutschen Bundestag in Berlin // Internationale Politik. – 2001. – № 12. – P. 76.

світовому масштабі і найбільша в Європі. Після закінчення холодної війни та об'єднання Німеччини тема військово-політичного протистояння відійшла на задній план, а економічні відносини стають визначальним пріоритетом. Здавалося, що тепер ті ресурси, які в роки холодної війни відводилися на протистояння, будуть використані для вирішення проблем у двосторонніх відносинах. На практиці ситуація стала складатися трохи інакше. Між ФРН і США зростає конкуренція за ринки збуту, обидві держави стали вибудовувати відносини із стрімкими азіатськими економіками, виникла конкуренція між долларом і євро за становище світової валюти. Разом з цим, наявність конкуренції між двома державами лише посилює інтенсивність розвитку кожної із них та зумовлює поглиблення економічних взаємовідносин США та Німеччини, що в цілому позитивно впливає на розвиток трансатлантичного співробітництва у цілому.

Як дві провідних світових торгівельних держав, США і Німеччина поділяють прихильність до відкритого розширення світової економіки. Німеччина є провідним економічним членом Європейського Союзу, а в 2007 році була головним двигуном створення трансатлантичної економічної ради, політичного органу, який прагне до поглиблення співпраці між Сполученими Штатами та Європейським Союзом, сприяючи економічному зростанню шляхом збільшення торгівлі і створення нових робочих місць. Німеччина і Сполучені Штати проводять регулярні двосторонні переговори в неформальному форматі, задля вирішення економічних питань співробітництва на двосторонній основі.

Принагідно вкажемо, що однією із найголовніших тем у двосторонніх економічних відносинах США та Німеччини залишається питання подолання наслідків економічної кризи 2008 року. Слід зазначити, що Берлін і Вашингтон розходяться в поглядах на причини світової фінансової кризи і на способи її подолання. Адміністрація Барака Обами критикує Німеччину за досить обережні заходи у справі його подолання: реформа банківського сектора Європейського Союзу, скептичне ставлення до програми

стимулювання економіки через вливання додаткових коштів тощо. Зі свого боку німецька влада критикує США за відсутність чіткого плану виходу з політики «кількісного пом'якшення», тобто з постійного збільшення грошової маси. Як наслідок, така політика здатна привести до ще більшого державному боргу, інфляції і залежності економіки від держави. Крім того, подібна стратегія не усуває причини кризи, які, на думку Берліна, лежать в поганому регулюванні міжнародного фінансового сектора⁴³.

Незважаючи на інституційний розвиток Європейського Союзу, основою торговельно-економічних відносин між ФРН і США залишаються двосторонні зв'язки. Причому, на хід економічних відносин впливає той факт, що Німеччина є економічним локомотивом Євросоюзу, найбільшою і технологічно розвиненою його частиною. Отже, для інвесторів із США саме німецький ринок найбільш привабливий серед країн Європи. Для інвесторів з Німеччини розвиток економічних відносин безпосередньо з Америкою, минаючи посередництво Брюсселя, означає зменшення бюрократичних перепон і більш вигідні умови співпраці.

Важливим фактором впливу на економічні та торговельні зв'язки США та Німеччини є високий рівень ВВП на душу населення у цих державах [Додаток А]. Прикметною особливістю є той факт, що за останні п'ять років рівень ВВП на душу населення Німеччини та США більший ніж сукупний рівень ВВП на душу населення Європейського Союзу. Така ситуація створює сприятливі економічні передумови для поглиблення інвестиційної співпраці між Вашингтоном та Берліном. Негативним аспектом є досить суттєве падіння ВВП на душу населення Німеччини у 2015 році до рівня 2010 року. У аналітичній літературі побутує думка, що така ситуація спричинена наслідками світової економічної кризи 2008 року.

У аналітичній літературі зазначається, що у 2015 році, Сполучені Штати Америки стали провідним експортним ринком Німеччини. У 2014

⁴³ Гаевой Г. Е. Американско-германские отношения (1990-2013 гг.) : автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. ист. наук : спец. 07.00.03 "Всеобщая история (новое и новейшее время)" / Гаевой Глеб Евгеньевич – Томск, 2015. – С. 20.

році Німеччина експортувала товарів на суму більш ніж \$ 157 млрд. в США, а експорт США в Німеччині склав \$ 778 млрд. За статистичними даними Німеччина є 5-м найбільшим торговим партнером США в глобальному масштабі і головним торговельним партнером Сполучених Штатів в ЄС (у 2014 році). Такі показники товарообігу між США та Німеччиною перш за все обумовлюються масивною кількістю взаємних інвестицій. Так, у 2014 році німецькі прямі інвестиції в Сполучених Штатах склали \$ 224 млрд., а США здійснили прямі інвестиції в Німеччину на суму \$ 116 млрд. Німецькі інвестиції в Сполучених Штатах зосереджені в основному на виробництві, роздрібній та оптовій торгівлі, а також фінансах і страхуванні. У загальній складності, на американські філії німецьких фірм працюють більше 620,000 американських робітників.

Крім того, чинний американо-німецький договір про дружбу, торгівлю і мореплавання забезпечує для інвесторів національний режим інвестування і забезпечує вільний рух капіталу між Сполученими Штатами і Німеччиною. Оподаткування американських фірм в межах Німеччини регулюється протоколом про уникнення подвійного оподаткування.

Однак, слід зазначити, що в останнє десятиліття основою торговельних розбіжностей між США і Європейським Союзом у цілому є вплив європейської інтеграції на американський експорт. Дискримінаційний характер політики Євросоюзу різною мірою зачіпає різні категорії американських товарів, але, на думку Вашингтона, він посилюється в міру розвитку інтеграційних процесів у Європі⁴⁴.

У минулому, коли більшість товарів американського виробництва мали значні конкурентні переваги в порівнянні з продукцією Європейського Союзу, митні тарифи в Європі не могли служити перешкодою для розширення американського експорту в ці країни, зокрема у Німеччину. Однак при зближенні конкурентних позицій, відмінності в рівнях митного

⁴⁴ Давыдов А. Ю. Политика против экономики: экономические связи США со странами Евросоюзу / А. Ю. Давыдов // Россия и Америка в XXI веке: электронный научный журнал. – 2014. – № 2. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rusus.ru/?act=read&id=416>

оподаткування товарів європейського та американського виробництва стають перешкодами експортної експансії США в Європі.

Найбільшою мірою це відноситься до промислових споживчих товарів, в торгівлі якими фактор ціни зберігає вирішальну роль. Певною мірою рівень митного оподаткування продовжує мати значення для чорних і кольорових металів, прокату, сільськогосподарських товарів. Саме за позначеними товарними групами в торгівлі США – Німеччина відбуваються найбільш несприятливі для США зміни. Одночасно у США наростає пасивне сальдо в торгівлі хімічними продуктами, легковими автомобілями, текстилем, одягом і взуттям, іншими товарами побутового призначення.

Аналіз структури американо-німецької торгівлі, якщо розглядати агреговані товарні групи, свідчить про її високу товарну симетрію. В експорті США переважають засоби транспорту (18%), різні хімічні продукти (17%), комп'ютери і електроніка (11%), різне обладнання, електротехніка, чорні і кольорові метали і прокат з них. Слід зазначити, що в порівнянні з 2000-м роком частка продукції загального машинобудування, електротехніки та авіакосмічної техніки зменшилася, хоча чимало аналітиків вважали, що саме ці види продукції будуть визначальними для товарообороту на 2015 рік. Серед інших експортних товарів важливі позиції займають нафтопродукти, фармацевтика, целюлоза, друкована продукція та ін.

В імпорті США з Німеччини також переважають хімічні продукти, засоби транспорту, різне обладнання (нафтогазове обладнання, електрообладнання, оптичні та вимірювальні прилади, медична техніка), а також вина, косметика та інші товари. Серед імпортних поставок з Німеччини важливе місце займають комп'ютери й електроніка, метали і прокат, делікатесні продукти харчування.

Таким чином, Німеччина в торгівлі з США виступають як партнери, що володіють високим економічним потенціалом приблизно однакового рівня. На даному етапі економічного розвитку існуюча структура товарообігу Німеччини з США представляється фактором позитивним, оскільки вона

сприяє підвищенню технічного рівня всіх учасників цієї торгівлі на основі вузької спеціалізації виробництва, кооперації та міжнародного поділу праці. Тому, нинішня економічна співпраця Німеччини та США фактично досягла стабільного та передбачуваного зростання та поглиблення, що водночас є свідченням позитивної та перспективної трансформації євроатлантичного співробітництва США у цілому.

Іншим важливим аспектом сучасного співробітництва США та Німеччини є політична співпраця. Так, за часів канцлерства Ангели Меркель, починаючи з 2005 року, ФРН повернулася до курсу тотальної підтримки американських зовнішньополітичних ініціатив. Крім того, в умовах посилення терористичної та ядерної загрози за останні два роки, питання посилення політичної та військової співпраці США та ФРН не полишають порядок денний політичної риторики обох держав. Безумовно, що питання оборони та безпеки Європейського Союзу залишаються важливими не лише для політичного керівництва Європейським Союзом, а і для адміністрації Білого дому. Також, серйозний виклик для президента США Барака Обами становить й непевне становище у арабських країнах, напруга у відносинах між Китаєм і Японією, питання скорочення американського контингенту у Афганістані та непевність у ядерному Пакистані та Ірані⁴⁵. Усі ці загрози виступають ключовими факторами для сьогоденних безпекових відносин США та Німеччини.

Аналізуючи політичний та військовий вимір співпраці між Вашингтоном та Берліном слід зазначити, що «Стратегія національної безпеки США», яку адміністрація Барака Обами опублікувала 26 травня 2010 року (Стратегія – 2010), наголошує на тому, що національна безпека США, як і глобальна «залежить від сильного і відповідального американського лідерства». Лідерство США передбачає «військову могутність, економічну конкурентоздатність, моральне лідерство, глобальні зобов'язання, зусилля у

⁴⁵ Мартинов А. Зовнішньополітичні пріоритети християнсько-ліберальної коаліції Федеративної Республіки Німеччини (2009–2013 роки) / А. Мартинов // Україна-Європа-Світ: Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 11. – С. 166.

формуванні міжнародної системи, що відповідає взаємним інтересам народів і націй»⁴⁶. У стратегії також зазначається, що США продовжують володіти ресурсами, які в попередні десятиріччя дозволяли зберігати лідерство, зокрема, сильні альянси під американським контролем, військову перевагу, найбільшу в світі економіку та міцну впливову демократію й динамічне суспільство.

Такі положення Стратегії – 2010 безумовно лягають в основу розбудови безпекових відносин досліджуваних держав. Своєю чергою, Німеччина, будучи послідовним та вірним партнером США, не може залишатися осторонь зовнішньополітичних акцій та заходів Білого дому. Слід зазначити, що з часу початку сирійської кризи (Громадянська війна в Сирії) Німеччина активно підтримує сирійську збройну опозицію спільно із США та іншими членами НАТО. Берлін одним із перших визнавав, так званий, «перехідний уряд». Німецький військовий контингент у межах повноважень НАТО в Туреччині на початку січня 2013 року приступив до обслуговування системи протиракетної оборони «Петріот», яка здатна контролювати небо над сирійським містом Алеппо. Втім, справа запровадження «безполітної зони» над Сирією поки що ускладнюється внаслідок збереження боєздатності урядової системи протиповітряної оборони. Станом на кінець 2015 року Німеччина взяла активну участь у придушенні сирійських терористів, детальніше про це нами буде розглянуто у наступному розділі дослідження.

Слід зазначити, що оборонні видатки США та Німеччини за останні п'ять років мають взаємообернену тенденцію. Якщо США з 2013 року досить суттєво скоротили розмір таких видатків, то ФРН у 2014 році збільшила цей показник майже у двічі у порівнянні із 2013 роком [Додаток В]. Така тенденція свідчить про прагнення уряду Німеччини посилити обороноздатність національної армії, що безпосередньо пов'язано із наростаючою загрозою

⁴⁶ Семенов О. Ю. Трансатлантическое сотрудничество США и ФРГ конца XX века в контексте европейского интеграционного процесса / О. Ю. Семенов // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2011. – № 1. – С. 336.

тероризму. Загалом, Німеччина планує з 2017 року чергове суттєве збільшення видатків на оборону. Так, про це у березні 2015 року заявив міністр фінансів країни Вофганг Шойбле в інтерв'ю виданню Bild am Sonntag. Причиною цього він назвав «кризи та нестабільність у світі ... На жаль, світ став не безпечнішим», зазначив міністр.

Щодо іранської ядерної програми, ФРН виступає за продовження місії МАГАТЕ на іранських ядерних об'єктах та обережно ставиться до силового варіанту вирішення цієї проблеми. Наразі, відбувається поступове скасування санкцій проти Ірану у зв'язку із підтвердженням експертів Міжнародного агентства ООН з атомної енергії (МАГАТЕ), що Тегеран виконав необхідні домовленості. 18 жовтня 2015 року Президент США Барак Обама віддав офіційне розпорядження своїй адміністрації підготувати документи для призупинення дії санкцій проти Ірану. В цей же день Європейський Союз прийняв законодавчу базу для скасування санкцій проти Ірану. Слід зазначити, що Угода щодо ядерної програми Ірану була підписана 14 липня 2015 року. Згідно з документом Тегеран йде на цілий ряд поступок в питанні своєї ядерної програми. У відповідь західні країни почнуть поступове скасування економічних санкцій проти Ірану. Таким чином, спільна та злагоджена політика США та Німеччини щодо іранського питання принесла нарешті бажані результати.

Загалом зовнішньополітичний курс ФРН часів християнсько-ліберальної коаліції (2009-2015 рр.) став логічним продовженням процесу вирішення європейських та глобальних проблем, які проявили себе ще наприкінці періоду урядування другої в історії ФРН «великої коаліції» (2005-2008 рр.). Стратегічним питанням стало забезпечення сприятливих умов для розвитку експортного потенціалу Німеччини, яка намагається зберегти за собою роль «локомотива» економіки зони євро. Цій меті було підпорядковано європейську політику ФРН у контексті її трансатлантичного співробітництва із США.

Новим вектором взаємовідносин між США та Німеччиною на

сучасному етапі стало українське питання, яке у кінці 2013 року увірвалося у поточну політичну риторику більшості держав світу. Враховуючи важливість вирішення української кризи для усього цивілізованого світу, США та Німеччини не могли залишитися осторонь проблеми військової агресії Російської Федерації проти України. Крім того, безпекова політика США, Німеччини та Європейського союзу передбачає недопущення застосування сили в обхід міжнародних норм, які визначають конкретні підстави, за яких держава має право застосовувати збройні сили для вирішення певних питань. У випадку української кризи відбулося порушення стратегічних домовленостей у сфері оборони та безпеки людства.

Принагідно зазначимо, що одразу після окупації Росією українського Криму міністр фінансів Німеччини Фольфганг Шойбле в Конгресі США на засіданні міністрів фінансів країн «двадцятки» заявив, що українська криза може сприяти відновленню й переоцінці трансатлантичних відносин між європейськими країнами та США.

Наразі Сполучені Штати продовжують співпрацювати з Німеччиною у сфері врегулювання Української кризи, зокрема у питаннях введення нових санкцій проти Російської Федерації. Однак, не всі американські фахівці вбачають результативність у такій співпраці, наголошуючи на тому, що Європа надто повільно реагує на події в Україні та відмовляється від рішучих кроків, оберігаючи свої бізнес-інтереси на шкоду захисту міжнародного порядку. На думку колишнього посла США в Україні, члена Атлантичної ради Дж. Хербста, США спроможні самостійно підтримати нашу державу, шляхом введення власних санкцій проти Росії, надання Україні протитанкової та протиповітряної зброї, а також допомоги у забезпеченні контролю на кордоні⁴⁷.

Аналіз заходів, ухвалених США і Німеччини з метою протидії російській експансії з березня 2014 року свідчить, що вони мали переважно

⁴⁷ Сербіна К. Ю. Еволюція стратегій близькосхідної політики США за президентства Барака Обами / К. Ю. Сербіна // Міжнародні відносини серія «Політичні науки». – 2014. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2484/2216

тактичне спрямування. З боку США головний пріоритет полягав насамперед у забезпеченні максимальної синхронізації санкцій із кранами Євросоюзу, аби зберегти спільний, угоджений підхід у відносинах із Росією. У свою чергу країни Європейського Союзу також застосовували складну процедуру внутрішніх узгоджень, які гальмували посилення санкцій доти, доки уряд Німеччини кінець кінцем не дійшов висновку про необхідність посилення тиску на Москву з метою деескалації конфлікту та припинення масштабних воєнних дій.

Ураховуючи те, що саме Адміністрація США була ініціатором посилення санкцій проти Росії та лобіювала плани розгортання сил швидкого реагування у вигляді мобільних тактичних груп НАТО поблизу російських кордонів, досягнення компромісу на основі позиції ФРН свідчить, що принцип координації підходів та ухвалення узгоджених рішень зберігає вирішальне значення в системі євроатлантичного співтовариства. Як стверджував Барак Обама у своєму виступі на засіданні урядової експортної ради (11 грудня 2014 року), для США було б помилкою вважати, що можна «просто продовжувати загострювати санкції доти, доки Путін зрештою не відступить. Росія прийме стратегічне рішення тільки в тому разі, якщо вони зрозуміють, що Європа з нами заодно, і це буде тривати ще довго, а терпіння в нас достатньо. І якщо вони побачать, що в цій коаліції немає тріщин, тоді, з часом, вони усвідомлять, що збитки для їх економіки переважають будь-які стратегічні вигоди, які вони можуть отримати». І навпаки, «Путін зможе добитися успіху, тільки якщо внесе розкол у трансатлантичні відносини. Якщо ми почнемо помічати, що Європа віддаляється від Сполучених Штатів, це буде для нього стратегічною перемогою. ... Аби запобігти цьому, треба враховувати цілком реальні економічні наслідки цих санкцій для Європи, які можна регулювати тим, як ми їх застосовуємо, і проявити терпіння,

керуючись прийнятою стратегією»⁴⁸.

Загалом, з приводу ролі США доцільно враховувати, що американська стратегія в Євразії полягає не в захисті інтересів України та відновленні її територіальної цілісності, а в стримуванні Росії та відверненні подальшого зближення між РФ та Німеччиною, яке могло б стати підґрунтям ресурсного, політичного та безпекового альянсу між Росією та ЄС. При цьому США вочевидь не зацікавлені і в зближенні між РФ і Китаєм, проте не мають засобів ефективно протидіяти цій тенденції.

Водночас в США та Німеччина усвідомлюють, що нові параметри ситуації військового протистояння вже не передбачають повного замирення між Росією та Україною, тим паче, що навіть без урахування стану конфлікту в Донбасі перебування Криму в складі Російської Федерації створює передумови для довготривалої ворожнечі або принаймні високого рівня напруженості між двома країнами. Але й значна воєнна поразка України теж не відповідає інтересам США, оскільки вона заохочуватиме російське керівництво чинити тиск на інші країни Східної Європи та загрожуватиме інтересам Сполучених Штатів та Німеччини у цілому. За цих обставин український чинник повинен виконувати роль якщо не поштовху до нової холодної війни, то, принаймні, стимулу для активізації діяльності НАТО, згуртування євроатлантичної спільноти та підтвердження лідерства США в справах європейської безпеки. Так само спротив Києва російській агресії вважається принципово важливим для нейтралізації впливу Російської Федерації на Молдову, країни Кавказу, Балкан та Балтії принаймні доти, доки економічні негаразди та фінансові проблеми не змусять Москву відмовитися від зовнішньої експансії.

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що політичне співробітництво між США та Німеччиною на сучасному етапі є ключовим та в деякій мірі визначальним для подальшої долі євроатлантичних зв'язків у

⁴⁸ Барак Обама: «Путин сможет добиться успеха лишь в том случае, если внесет раскол в трансатлантические отношения» // Голос Америки. – 2014. – 13 грудня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.golos-ameriki.ru/content/president-obama-remarks-on-ukraine-europe-and-sanctions/2555659.html

цілому. Зараз можна спостерігати унікальне явище, адже уряди обох досліджуваних держав щиро прагнуть виробити спільний план дій, який би допоміг стабілізувати ситуацію в Україні. Наразі між США та Німеччиною відсутні будь-які конфронтації у питаннях безпекової політики. Це зумовлено такими факторами як підвищення рівня терористичної загрози (особливо після терактів у Парижі 13 листопада 2015 року), а також необхідністю спільних дій проти наростаючої активності Російської Федерації, метою якої є відверте розхитування Європейського Союзу та підрив зв'язків провідних країн Європейського Союзу із США.

Взагалі, для США та Німеччини анексія Криму та конфлікт на сході України виявили суттєву загрозу домінуючому становищу Сполучених Штатів та Євросоюзу у системі безпеки і стали викликом архітектурі європейської безпеки, яка встановилася після розпаду СРСР. Тактичні аспекти, пов'язані із застосуванням санкцій проти Російської Федерації, дають змогу розцінювати позицію євроатлантичного співтовариства як спробу вимушеної адаптації до умов багатопольярної міжнародної системи. Пріоритет у спільних підходах США та Німеччини передбачає координацію дій з метою відновлення стабільного стану європейської безпеки та обмеження подальших спроб російського керівництва розширювати сферу впливу в Центральній та Східній Європі. Утім, участь США та Німеччини у деескалації російсько-українського конфлікту мала дистанційний характер, що давало їм змогу уникати прямого конфлікту з Російською Федерацією.

Підсумовуючи вищенаведений матеріал можна з упевненістю говорити про те, що Німеччина на сьогодні займає роль лідера, як в економічному, так і в політичному плані. Так, вона відіграє одну з головних ролей серед країн-лідерів в процесі прийняття важливих рішень. Цьому свідченням є те, що в умовах глобальної економічної кризи Німеччина як лідер Європейського Союзу виступає з власними пропозиціями та висуває такі вимоги європейському керівництву, які вирішують проблеми не тільки німецької економіки, а й Європейського Союзу в цілому. Підсумовуючи вище сказане,

варто зазначити, що дослідження зовнішньої політики ФРН дозволяє зробити висновок, що у нинішньому світі державні інтереси можуть реалізуватися лише при згоді з близькими і далекими сусідами та іншими зацікавленими сторонами. Тому шанси на успіх має тільки така зовнішня політика, яка погоджує власні інтереси з інтересами сусідів, розглядає інші держави як партнерів, з якими можлива не лише конкуренція, але й кооперація.

У питанні відносин із США сьогоднішні події показують високий рівень політичної та військової консолідації ФРН та США, які відверто прагнуть забезпечити мир та безпеку принаймні у межах трансатлантичних відносин. Військові події на Близькому Сході, військова агресія Росії та загрози терористичних актів на сьогодні стали ключовими факторами, які впливають на розбудову трансатлантичного співробітництва, зокрема у форматі США – Німеччина. Безумовно, що подальший розвиток розглядуваних відносин цілком залежить від вирішення сьогоднішніх нагальних питань мирного співіснування людства. Детальніше про перспективи розбудови відносин США та Німеччини ми будемо говорити у наступному розділі нашого наукового дослідження.

Висновки до Розділу 3.

Сучасний період розвитку відносин між Німеччиною та США характеризується перш за все трансформацією та глобалізацією безпекової політики цих двох держав, які в силу високого економічного та військового потенціалу несуть значну відповідальність за забезпечення та гарантування миру у Європі та у світі в цілому. Наразі продовжується поглиблення співробітництва США та ФРН у контексті їх членства у НАТО. Також спостерігається збільшення взаємних прямих інвестицій цих держав. Разом з тим, на фоні митної політики Євросоюзу дещо ускладнюються торгівельні відносини, адже продукція США складно конкурує із продукцією Європейського Союзу.

Ключовими аспектами співпраці між США та Німеччиною на сучасному етапі є спільна політика протидії проти загрози тероризму, посилення інвестиційних зв'язків з метою інтенсифікації зростання національних ВВП, вироблення спільної безпекової політики, особливо у контексті сирійської та українських криз. Помітним є тісний та налагоджений особистий контакт між Президентом США Бараком Обамою та федеральним канцлером Німеччини Ангелою Меркель, що створює необхідне політичне підґрунтя для плідної співпраці між державами.

РОЗДІЛ 4

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСАТЛАНТИЧНИХ ВІДНОСИН ФРН ТА США

Історичний аналіз відносин США та Німеччини свідчить про тісні політичні, економічні та культурні зв'язки між цими двома державами. Причому зв'язки ці формувалися поступово та з урахуванням особливостей розстановки політичних сил у світі. Чимало викликів розглядувані відносини пережили саме впродовж останніх 15 років, що пройшли від початку XXI століття. Такі виклики так чи інакше впливали на процес глобалізації трансатлантичних відносин у цілому. Безумовно, що формування сучасного політичного формату трансатлантичних відносин Німеччини та Сполучених Штатів Америки відбувалося під впливом багатьох об'єктивних факторів, які позитивно, негативно або нейтрально впливали на розбудову досліджуваних відносин. З точки зору теорії та практики міжнародних відносин, приклад взаємин Німеччини та США є унікальним, адже яскраво ілюструє особливості військової, безпекової та іншої трансформації відносин між різними суб'єктами міжнародних відносин, навіть віддалених на тисячі кілометрів один від одного.

Крім того, визначальним фактором, який має враховуватися нами при дослідженні розглядуваних взаємин, є вплив наслідків Другої світової війни, яка стала переломним етапом історії XX століття та світової історії у цілому. Згадуючи у нашому дослідженні про цю війну, необхідно усвідомлювати, що наразі ключовим питанням має стати не історико-політичні суперечності з приводу її ходу та наслідків, а питання висновків, які людство винесло із найжорстокішої війни людства. Німеччина, за 70 років після закінчення військових дій, сповна підтвердила істинність демократичних, миролюбних та правових прагнень німецького народу в розбудові нового німецького

суспільства та держави. Сьогодні Німеччина є прикладом справжньої соціальної та правової держави, з високорозвинутим та дієвим громадянським суспільством. Крім того, ця держава упевнено має звання політичного центру Європейського Союзу та його батьківщиною. Адже саме німецькі федеральні канцлери та їх уряди приклали чимало зусиль для утворення транснаціональної організації Європейський Союз.

Для формування бачення майбутнього розвитку трансатлантичного співробітництва США та Німеччини, необхідно врахувати ключові фактори, які наразі впливають та будуть найближчим часом впливати на розвиток досліджуваних відносин. Таким факторами можуть бути політичні, соціально-економічні, військові, кліматичні та інші явища і події, які певним чином можуть мати вплив на хід відносин США – Німеччина у подальшому. З огляду на здійснене нами наукове дослідження та з урахуванням сьогоденної політичної обстановки у світі, можна сформувати загальні та водночас ключові фактори, які безпосередньо впливають на сьогоденну розбудову трансатлантичного співробітництва між США та Німеччиною. Зокрема, таким факторами слід вважати:

- глобалізаційні процеси у всіх сферах суспільного життя;
- особливості політичних відносин США – Європейський Союз;
- євроінтеграційні процеси у Європі;
- військові події на Близькому Сході;
- Європейська міграційна криза 2015 року;
- посилена терористична загроза для усіх країн-учасниць НАТО;
- анексія Російською Федерацією українського Криму;
- військова інтервенція Російської Федерації на територію України;

Далі пропонуємо окремо розглянути кожний із запропонованих факторів впливу, та проаналізуємо їх значення для подальшої розбудови розглядуваних відносин. Так, глобалізаційні процеси розглядаються, в основному, з двох основних позицій: як зміни будь-якої сфери суспільства або соціально значущого процесу (наприклад, тісна інтеграція економічної

сфери будь-якого суспільства в світову економіку, розмивання національних меж і міграція духовних цінностей); і як самостійна сутність, що формує власні структури, інститути, механізми і соціальні наслідки (всесвітні банки, транснаціональні корпорації, міжнародні культурні ініціативи, рухи, фундації та гранти)⁴⁹. Саме слово «глобалізація» запозичене з англійської мови та походить від латинського «globus» – куля, земна куля, глобус. Від цього слова було утворено прикметник «глобальний» англійського «global» – той, який має відношення до земної кулі: світовий, планетарний. Від слова «global» було утворено дієслово «globalize» – перетворювати певне явище на глобальне, «глобалізувати», – а також іменник «globalization» – перетворення певного явища на світове, на таке, яке стосується всієї земної кулі⁵⁰.

У контексті нашого дослідження, питання глобалізації трансатлантичних відносин є вкрай актуальним, адже саме трансформаційні процеси, що виникають та діють під впливом певних об'єктивних зовнішніх та внутрішніх чинників, безпосередньо зумовлюють розбудову кожного аспекту трансатлантичних відносин між США та Німеччиною. Оцінюючи перспективи подальшої трансформації німецьких інтересів у контексті взаємовідносин із США, можна припустити, що країна, як і колись, буде твердо стояти на позиції виконання коаліційних зобов'язань в рамках Європейського Союзу і НАТО. На сьогоднішній день Німеччина не може, та і не прагне проводити зовнішню політику та політику безпеки і оборони країни, що йде врозріз з політикою НАТО, ЄС і США. На сьогодні Німеччину цілком влаштовує залишатися під прикриттям НАТО, яке гарантує безпеку, тому вона йде по шляху «розумного самообмеження». Уряд ФРН розуміє, що причетність до найважливіших глобальних інститутів необхідна для протистояння сучасним глобальним проблемам (у тому числі тероризму) і для проведення активної зовнішньої політики (у тому числі

⁴⁹ Хвесик А. М. Інноваційно–інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем [Текст] / за наук. ред. акад. НААН України, д-ра екон. наук, проф. М. А. Хвесика. – К. : Наукова думка, 2013. – С. 278.

⁵⁰ Артановский С. Н. Глобализация и де-глобализация. [Текст] / С. Н. Артановский // Вестник Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств. – 2011. – № 4 (9). – С. 8.

військової). Однак все більш реально зростання ролі ФРН в рамках існуючих структур⁵¹.

Іншим ключовим фактором, який має безпосередній вплив на сьогоdnішній та майбутній стан взаємин США та Німеччини є особливості політичної риторики Президента Сполучених Штатів Америки Барака Обама щодо відносин із Німеччиною та Європейським Союзом. Адміністрація вказаного президента досить послідовно та впевнено ставилась до питання відносин із Німеччиною, яка завжди залишалась для Вашингтону стратегічним партнером. З моменту інавгурації Барака Обама у 2009 році розпочалось налагодження відносин між президентом та Ангелою Меркель, які раніше особисто не були знайомі особисто. Пізніше, стала очевидною їх співпраця та взаєморозуміння ключових проблем світової та регіональної безпеки. Протягом двох президентських строків глава Білого дому та його адміністрація продовжували посилювати дружні та взаємовигідні відносини із Берліном. Причому, при поточному формуванні політичного діалогу між США та ФРН завжди бралися до уваги особливості взаємин у контексті НАТО та Європейського Союзу.

Із цього випливає інший фактор впливу на відносини між США та Німеччиною, який полягає у особливостях політики Вашингтону по відношенню до Європейського Союзу у цілому. Більшість науковців відзначають, що трансатлантичні відносини між Сполученими Штатами Америки і Європейським Союзом посідають особливе місце в системі міжнародних відносин. Починаючи з середини ХХ століття вони, поєднуючи в собі елементи партнерства і суперництва одночасно, переживаючи періоди зміцнення та послаблення, залежно від загальнополітичного фону на міжнародній арені. Прихід до влади представника від Демократичної партії США Барака Обама мав ознаменувати новий етап американсько-європейських відносин та заповнення «трансатлантичної тріщини» новими

⁵¹ Коновалова М. А. Трансформация национальных интересов Германии на рубеже ХХ-ХХІ вв. [Текст] / М. А. Коновалова // Вестник МГЛУ. – 2013. – Выпуск 25 (658). – С. 90.

двосторонніми ініціативами заради політичних, економічних, оборонних та інших перспектив⁵².

Слід зазначити, що починаючи з 2009 року американські та європейські політологи значною мірою зосереджують увагу на питаннях розбудови оновленого партнерства між Сполученими Штатами та Європейським Союзом, з метою уникнення потенційно можливого погіршення американсько-європейських відносин. Така ситуація небезпідставна, адже військові кампанії НАТО на Близькому Сході вказали на наявність слабких місць у форматі військових та оборонних взаємин між США та Німеччиною. Разом з тим, помітного зміщення у межах трансатлантичних відносин США з Європейським Союзом наразі не спостерігається.

З початку свого президентства Барак Обама окреслив майбутню співпрацю з Європою в рамках НАТО-ЄС. У ході своїх перших європейських турне і новообраний президент, і держсекретар запевняли, закликаючи НАТО та Європейський Союз працювати більш згуртовано, що адміністрація Барака Обами покладе новий початок трансатлантичним відносинам. Однак, нова адміністрація тривалий час «уникала обіцянок, що європейці будуть безпосередньо включені в процес прийняття рішень, даючи зрозуміти, що Вашингтон готовий радитися з ними, щоб переконати в правильності запропонованих ініціатив та рішень, проте останнє слово він залишає за собою»⁵³.

Таким чином, цілком доречно стверджувати, що подальший розвиток взаємовідносин США та Німеччини відбуватиметься під знаком посилення та поглиблення, адже новітні виклики світової безпеки змушують світових акторів до продуктивного єднання, адже позаблоковість та відокремленість наразі суперечить самому принципу глобалізаційних процесів, які переживає сучасний світ. З приводу цього науковці відзначають, що зовнішньополітичний курс США наразі повинен формуватися на засадах

⁵² Лимар М. Ю. Європейський вектор зовнішньої політики адміністрації Б.Обами / М. Ю. Лимар // Політологія. – 2014. – № 8 (112). – С. 131.

⁵³ Там само. – С. 132.

співпраці з іншими геополітичними акторами. Безпека, життєздатність, лідерство та авторитет США в сучасному світі безпосередньо залежать від того, чи здатні вони приймати такі зовнішньополітичні рішення, які спираються на гранично широку раду інших учасників міжнародних відносин.

Разом з тим, серед експертів із зовнішньої політики США немає єдиної думки щодо майбутнього трансатлантичних відносин. Останнім часом стало особливо частим явне вороже ставлення до Спільної оборонної політики Європейського співтовариства (СОБП), яка існує паралельно з американською зовнішньою політикою. Незважаючи на те, що світ змінився, деякі автори вважають джерелом цього невдоволення Загальною оборонною політикою часткове відображення збереженого почуття «ностальгії» за трансатлантичною співпрацею часів Холодної війни. Вони зазначають, що вороже ставлення, крім напруженості, також призводить до непослідовності в зовнішній політиці США по відношенню до Спільної політики. Ця на перший погляд несумісність призводить до все більш високої ціни, як в економічному, так і в політичному плані. Зміни у світі після 11 вересня 2001 року створюють для Вашингтона велику потребу в союзниках. Складність та комплексність завдання протистояння існуючим викликам національній безпеці, робить для Вашингтона вкрай необхідним збереження великого значення співробітництва з найбільш впливовими союзниками в Європі. Ця передумова вказує високопоставленим політикам США на те, що Америка потребує переоцінки поточного відношення до Спільної політики ЄС у сфері безпеки і розвитку такої необхідної зрозумілої й послідовної довгострокової політики з партнерами в Європі згідно з сьогоденними інтересами США⁵⁴.

Наступною умовою (фактором) подальшого розвитку євроатлантичного співробітництва США та Німеччини є зміст та характер інтеграційних процесів у Європі, розвиток яких суттєво вплинув на

⁵⁴ Ратніков М. І. Підходи США до безпеки у Європі / М. І. Ратніков // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 102 (частина I). – С. 251.

структуру безпеки всього континенту, що заснована на двох складових – атлантичній та європейській. Реалізація проекту спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу та політики безпеки й оборони в її межах примусила Європу та США шукати баланс у сфері гарантування їх спільної безпеки. У цьому контексті науковці виділяють декілька альтернативних сценаріїв майбутнього розвитку трансатлантичних взаємин: неминуче погіршення відносин між США та Європою; відновлення, повернення до традиційного трансатлантичного партнерства після періоду суперечок та нерозуміння.

Разом з тим, необхідно чітко усвідомлювати, що євроінтеграційні процеси не повинні сприйматися на протигагу НАТО, адже ні НАТО, ні Європейський Союз не можуть формувати засади забезпечення безпеки самостійно та без взаємного погодження. Якщо такі великі організації не працюватимуть спільно над оборонним та безпековим плануванням, то це може призвести до політичного суперництва або навіть до конфліктів між членами усередині обох організацій, і як наслідок, обмежить загальні можливості Європейського Союзу та НАТО у подоланні серйозних криз та політичних непорозумінь у трансатлантичних відносинах. Відповідно, подальший розвиток співпраці Німеччини та США повинен враховувати інтереси усіх членів європейського співтовариства, що забезпечить єдність підходів до забезпечення безпечного середовища у Європі та світі.

Крім того, слід вказати, що на Заході найчастіше розглядають НАТО і Європейський Союз як дві складові частини європейської економіко-політичної системи, де Європейський Союз відповідає за економічну інтеграцію, а НАТО – за питання безпеки, гармонійно доповнюючи одне одного. Існування НАТО суттєво полегшило відносини між членами Європейського Союзу, які в минулому мали складну і конфліктну історію відносин, зокрема Франції і Німеччини⁵⁵. Зараз чимало політиків

⁵⁵ Палій О. Європейська системи безпеки не буває без НАТО / О. Палій. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://obozrevatel.com/news/2006/8/15/130260.htm>

Європейського Союзу прагнуть до заснування власне європейської оборонної системи, проте така думка вважається недоречною, адже як показує досвід, НАТО виступає надійним безпековим гарантом фактично для усіх країн-учасниць Європейського Союзу.

Принагідно вкажемо, що у стратегічному сенсі євроатлантичне співробітництво будується на основі концепцій європеїзму і атлантизму. Якщо європейським вектором у зовнішній політиці зазвичай іменують прагнення європейських країн до тісної взаємодії та здійснення спільної політики, то курс, спрямований на підтримку стратегічних союзницьких відносин із Сполученими Штатами, характеризують як атлантистський. Сучасний класик геополітичної думки Збігнев Бжезинський вважає, що Європа є «природним союзником Америки», її «глобальним партнером». Дійсно, спільні точки дотику США – Європейський Союз це енергія, безпека і глобальні проблеми, тому цю співпрацю можна класифікувати як стратегічне партнерство для вирішення глобальних проблем⁵⁶. У такому ж контексті повинні розвиватися відносини США – Німеччина, які є віссю євроатлантичного співробітництва у цілому.

У контексті євроінтеграційних процесів слід зазначити, що реальні інституційні кроки були зроблені, зокрема у запровадженні посади постійного президента Європейського союзу / Європейської ради; посади верховного представника з питань спільної зовнішньої політики і політики безпеки, який по суті справи повинен був стати міністром закордонних справ ЄС; розширенні застосування голосування кваліфікованою більшістю у сфері зовнішньої політики (призначення Високого представника ЄС, організація роботи Європейського оборонного агентства). З боку США, саме перемога Б. Обами на виборах у США була з радістю сприйнята в Євросоюзі, тому що саме з кандидатом від Демократичної партії пов'язувалися надії на поліпшення трансатлантичного діалогу. У ході саміту НАТО в квітні 2009 р.

⁵⁶ Головань О. О. Можливості поглиблення співробітництва США та ЄС і роль України / О. О. Головань // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2014. – Вип. 120 (частина I). – С. 162.

Б. Обама визнав що відносини між США і ЄС в останні роки не розвивалися в потрібному напрямку, і, тому в майбутньому США стануть «більш прийнятним партнером». Це можна оцінити як переформатування стосунків відносин США-ЄС, що, як наслідок, призведе до поглиблення їх зовнішньополітичної інтеграції і встановленню симетричних рівноправних стосунків, покликаних спільними зусиллями нейтралізувати будь-які виклики XXI-го століття у світовому масштабі⁵⁷.

Не менш важливим детермінантом формування досліджуваних відносин продовжують бути військові кампанії НАТО на Близькому Сході, зокрема, у охопленій громадянською війною Сирії. Особливою гострою постала ситуація після включення у кампанію Збройних Сил Російської Федерації 30 вересня 2015 року, що ознаменувало розширення формату військових подій та зумовило чимало нових викликів європейській безпеці у цілому. Так, вже 3 жовтня 2015 року, після серії авіа ударів, нанесених російськими збройними силами по опозиційним до Асада силам, Туреччина, Велика Британія, Франція, Німеччина, Катар, Саудівська Аравія і США закликали Росію негайно припинити напади на опозиційні групи в Сирії, які вони підтримують і попередили, що такі напади тільки розпалять радикалізм і екстремізм. Президент США Барак Обама зазначив, що нанесення Росією ударів по силам поміркованої до Асада опозиції лише підсилює ІДІЛ та негативно впливає на врегулювання військового та політичного конфлікту на території Сирії та Близькому Сходу у цілому⁵⁸.

Принагідно вкажемо, що до головних факторів формування політики в близькосхідному регіоні демократичної адміністрації Барака Обама слід додати зростаючу конкуренцію за доступ до джерел нафти та газу, триваючу глобальну системну кризу та негативні наслідки конфронтаційної політики

⁵⁷ Хвесик А. М. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем [Текст] / за наук. ред. акад. НААН України, д-ра екон. наук, проф. М. А. Хвесика. – К. : Наукова думка, 2013. – С. 167.

⁵⁸ Baker P. Obama Sees Russia Failing in Syria Effort / P. Baker // The New York Times. – 2015. – October, 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nytimes.com/2015/10/03/world/middleeast/syria-russia-airstrikes.html?hp&action=click&pgtype=Homepage&module=first-column-region®ion=top-news&WT.nav=top-news&_r=1

попередньої адміністрації в ісламському світі, що призвели до різкого зростання антиамериканізму і вимагали внесення істотних коректив в її інформаційне забезпечення. Виникла необхідність у принципово нових підходах, які сприяли б відновленню авторитетності і репутації США в арабському світі, зокрема на Близькому Сході. Непопулярність іракської війни, криза довіри до Сполучених Штатів призвели до того, що вперше за тривалий час зовнішня політика стала однією з центральних тем виборчої кампанії у США, основним елементом якої було рішення про вивід американських військ з Іраку⁵⁹.

У цьому контексті слід зазначити, що після трагічних терактів, що відбулися 13 листопада 2015 року у Парижі, уряд Німеччини переглянув свою позицію щодо війни у Сирії. 4 грудня 2015 року бундестаг погодив участь у військовій операції розвідувальних літаків Tornado, літака-заправника, кораблі супроводу, а також до 1200 військовослужбовців. Мандат місії бундесверу попередньо обмежений одним роком. Таке рішення уряду Німеччини отримало схвалення офіційних представників США, які безумовно сподівалися на участь ФРН у спільній боротьбі проти ісламського тероризму. Так, Бундесвер в ніч на середу, 16 грудня 2015 року, вперше взяв участь у підтримці бомбардування позицій бойовиків терористичної організації «Ісламська держава» в Сирії. Зокрема, літак-заправник бундесверу за час п'ятигодинного польоту провів дві дозаправки в повітрі винищувачів міжнародної коаліції, що завдають повітряних ударів по джихадистах⁶⁰.

Міністр закордонних справ Франк-Вальтер Штайнмайер у свою чергу зазначив, що попри відсутність мандату ООН, участь німецьких військових в операції має під собою достатньо підстав з точки зору міжнародного права. Зокрема, він вказав на останню резолюцію Ради Безпеки ООН, ухвалену

⁵⁹ Сербіна К. Ю. Еволюція стратегій близькосхідної політики США за президентства Барака Обами / К. Ю. Сербіна // Міжнародні відносини серія «Політичні науки». – 2014. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2484/2216

⁶⁰ Авіація Німеччини вперше взяла участь в операції в Сирії // Європейська правда. – 2015. – 16 грудня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/12/16/7042297/>

після терактів у Парижі, в якій міститься заклик до всіх держав вжити «всіх необхідних заходів» у боротьбі з ІД в Іраку та Сирії⁶¹. Він повторив, що тероризм остаточно неможливо перемогти одними лише військовими методами, потрібен політичний процес. «Проте, нам не обійтися без військової конфронтації з ІДІЛ, аль-Нусра та іншими терористичними угрупованнями у Сирії», – визнав Штайнмайер.

Важливість участі Німеччини у вирішенні сирійського конфлікту підтверджується тим, що міністр оборони США Ештон Картер 13 грудня 2015 року надіслав листа німецькому уряду з проханням збільшити обсяг військової участі в боротьбі з бойовиками ІДІЛ⁶². Це свідчить про традиційність підходу США до питання військового співробітництва у контексті Євроатлантики. Крім того, чимало джерел вважають, що вважають, що, швидше за все, такі листи отримали всі країни, що входять в коаліцію, очолювану США. Своєю чергою, Ангела Меркель заявила, що Німеччина не буде розширювати військову присутність на території Сирії. За словами Меркель, Німеччина входить у коаліцію і виконує свої зобов'язання. Меркель підкреслила, що поки не бачить причин для розширення військової присутності, і Німеччина, як і інші держави, що не збирається вводити сухопутні війська або посилювати бомбардування.

До факторів впливу ми також пропонуємо віднести Європейську міграційну кризу – гуманітарна катастрофа, викликана масовим напливом мігрантів у Європу з охоплених війнами країн Африки і Близького Сходу. Найбільша міграційна криза в Європі з часів Другої світової війни. Єврокомісар з питань розширення та добросусідства Йоганнес Ган стверджує, що на середину вересня 2015 число мігрантів є найбільшим в історії людства.

⁶¹ Німеччина оголосила про плани військової операції в Сирії // Укрінформ. – 2015. – 26 листопада. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/1921280-nimechchina-ogolosila-pro-plani-viyskovoji-operatsiji-v-siriji.html>

⁶² Німеччина відповіла відмовою Сполученим Штатам // Politic.kiev.ua. – 2015. – 16 грудня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://politic.kiev.ua/politika/12848nimechchina-vidpovila-vidmovoyu-spoluchenim-shtatam.html>

Слід вказати, що міграційна криза яка продовжує набирати обертів так чи інакше впливає на певні аспекти внутрішньої та зовнішньої політики країн Європейського Союзу. Враховуючи той факт, що ФРН стала найпопулярнішим об'єктом пошуку притулку, уряд цієї держави вже стикнувся з багатьма проблемами щодо розміщення біженців та здійснення елементарного контролю за їх пересуванням. Тому, подальший розвиток співробітництва США – Німеччина – Європейський Союз повинен враховувати негативні наслідки неконтрольованого потоку іммігрантів. Особливо гостро це питання постає у контексті підвищеної терористичної загрози від осіб, які прибувають із територій військових подій.

Також, подальший розвиток американо-німецьких трансатлантичних взаємин не може не враховувати посиленої терористичної загрози зі сторони представників воюючих на Близькому Сході ісламістів та інших мусульман. Теракти у Парижі 13 листопада 2015 року стали неочікуваним тривожним сигналом, про наявність ґрунтовних загроз мирному життю європейців. Саме тому, цілком доцільним є подальше поглиблення антитерористичної співпраці США та ФРН. Крім безпосередньої участі військових цих держав у придушенні ісламських терористів на території Близького Сходу, доречним вбачається вироблення спільних програм щодо протидії загрози тероризму на мирній території. Обидві держави, а також інші країни-учасники НАТО та Європейського Союзу, повинні виробити спільні нові підходи до вирішення проблеми поширення тероризму у мирній Європі.

Окремим аспектом співпраці у цьому напрямку може стати недопущення та викриття каналів фінансування тероризму, вироблення спільної розвідувальної стратегії та планування і реалізація конкретних заходів протидії тероризму. Загалом, виклики сучасного тероризму виступають об'єднуючим фактором для Німеччини та США, які будучи двома потужними учасниками світових відносин, повинні усвідомити важливість відповідальності, яка на них покладається як на гарантів миру та стабільності у євроатлантичному регіоні.

Вирішення сучасних проблем безпеки вимагає нових підходів і стратегій, як від американців, так і європейців. У військовій сфері необхідні нові заходи для управління кризами, включаючи традиційні миротворчі місії, гуманітарну допомогу, одночасно з операціями із зміцнення і підтримання миру. Переважна більшість з цих заходів будуть використанні для захисту спільних інтересів, ніж для захисту життєвих національних інтересів перед лицем існуючих загроз. Одночасно, запобігання конфліктам, подолання криз, операції з підтримання і зміцнення миру вимагає більш швидкого, ефективного і колективного реагування, ніж в минулому. Це означає, що традиційні військові стратегії будуть все менше доречні при вирішенні питань нової безпеки. Відтак і суто кількісна перевага у військовому потенціалі перестає бути аргументом у розв'язанні конфліктних ситуацій. Навіть сама можливість застосування військової сили в тій чи іншій ситуації стає проблематичною, зважаючи на особливості міжнародних відносин в умовах глобалізації⁶³.

Чимало сучасних аналітиків та науковців розглядають трансформацію трансатлантичної співпраці в контексті Української кризи. Спеціалісти відзначають, що на сьогоднішній день активному поновленню проєвропейської активності США та їх сумісної діяльності з Європейським Союзом активно сприяють події кінця 2013, 2014 та 2015 років в Україні. Можна сказати, що не останню роль в даному процесі відіграє острах та спільне обурення щодо порушення Росією норм міжнародного права, анексії Криму і фактичної підтримки сепаратистських угруповань на Сході України, жорстке засудження Заходом воєнних подій на території Луганської та Донецької областей, до яких має причетність Російська Федерація. Власне, Україна стала одним з геостратегічних центрів перетину інтересів основних гравців на міжнародній арені.

Визначальним фактором у цьому питанні є те, що наприкінці лютого –

⁶³ Шпрангер К. Д. Предупреждение кризисов – задача политики помощи развивающимся странам / К. Д. Шпрангер // Internationale Politik. – 1996. – № 4. – С. 9.

на початку березня 2014 року вперше за майже 70 років після закінчення Другої світової війни відбулася анексія частини суверенної держави. Цей акт за своїм історичним та політичним змістом наразі є ще недооцінений, адже саме тоді Російська Федерація порушила максимальну кількість усіх можливих міжнародних зобов'язань та домовленостей, починаючи зі статуту ООН та закінчуючи двосторонніми угодами між Україною та Російською Федерацією. Анексія Криму стала подією яка ще довго буде визначати контекст відносин більшості цивілізованих держав із Росією. Трансатлантичні відносини США та Німеччини у цьому питанні проявили цілковиту єдність та однозначність. Як США, так і Німеччина і Європейський Союз у цілому запровадили суттєві політичні та економічні санкції проти агресора, та продовжують їх застосовувати.

У цьому контексті слід вказати, що питання санкцій проти Російської Федерації у майбутньому може стати спірним питанням для деяких країн, адже вже зараз у Європі знаходяться політики, які підтримують ідею скасування таких обмежень, вважаючи за необхідне примиритися із політикою Володимира Путіна. Для майбутнього трансатлантичних відносин США та Німеччини питання відносин із Росією не повинно викликати розбіжностей чи непорозумінь. Крім того, необхідно усвідомлювати, що амбіційні плани Москви наразі не мають логічних чи будь-яких меж, що цілком нагадує ситуацію під час Холодної війни.

Підтвердженням зазначеного може стати нова стратегія національної безпеки Російської Федерації, яка свідчить про грандіозні амбіції Росії увірватися в число лідерів і підвищити свій вплив у світі. У контексті регіонального і, можливо, глобального лідерства РФ слід звернути увагу на Розділ II Стратегії «Сучасний світ і Росія: стан і тенденції розвитку». Мова йде про те, що «неспроможність існуючої глобальної й регіональної архітектури, орієнтованої, особливо в Євроатлантичному регіоні, тільки на Організацію Північноатлантичного договору, а також недосконалість правових інструментів і механізмів усе більше створюють загрозу

забезпеченню міжнародної безпеки. Слід особливо зазначити, що Російська Федерація має достатній потенціал для того, щоб розраховувати на створення в середньостроковій перспективі умов для її закріплення в числі держав-лідерів у світовій економіці на основі ефективної участі у світовому розподілі праці, підвищення глобальної конкурентоспроможності національного господарства, оборонного потенціалу, рівня державної й суспільної безпеки»⁶⁴.

Такі положення Стратегії викликають достатньо підозр для того, щоб зрозуміти, що кінцевою метою зовнішньої політики Росії є максимальне поширення свого політичного впливу на території Європи (яскравим прикладом такого впливу є проросійський уряд Греції) та розхитування і дестабілізація політичної та економічної ситуації у Європейському Союзі. Разом з тим, ресурсний потенціал Росії є неспіврозмірним із потенціалом США, Німеччини, НАТО чи Європейського Союзу. Незважаючи на цей факт, США та ФРН повинні своєчасно та еквівалентно реагувати на агресивні прояви зовнішньої політики Російської Федерації.

Прикладом такої реакції стало збиття 24 листопада 2015 року турецькими збройними силами військового літака Російської Федерації через порушення ним повітряного простору Туреччини. Після того, як про подію дізнався увесь світ, США та Німеччина висловили свою позицію з підтримки дій Туреччини, яка дотримуючись норм міжнародного та національного права здійснила акт захисту власних кордонів від несанкціонованого порушення військовими силами іноземної держави.

Наразі Сполучені Штати продовжують співпрацювати з Європейським Союзом у сфері врегулювання Української кризи, зокрема у питаннях введення нових санкцій проти Російської Федерації. Однак, не всі американські фахівці вбачають результативність у такій співпраці, наголошуючи на тому, що Європа та Німеччина зокрема надто повільно

⁶⁴ Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>.

реагує на події в Україні та відмовляється від рішучих кроків, оберігаючи свої бізнес-інтереси на шкоду захисту міжнародного порядку. На думку колишнього посла США в Україні, члена Атлантичної ради Дж. Хербста, США спроможні самостійно підтримати нашу державу, шляхом введення власних санкцій проти Росії, надання Україні протитанкової та протиповітряної зброї, а також допомоги у забезпеченні контролю на кордоні⁶⁵.

Загалом, новими тенденціями у відносинах США – Німеччина стають поглиблення співпраці, інтеграція з одного боку, і самостійність політики ФРН з іншого. Причиною для інтеграції можна визначити внутрішню узгодженість і посилення солідарності всередині самого Європейського Союзу, який здійснює гармонізацію стандартів і регулятивних механізмів. Індикатором цього є те, що загальна інтеграція Європейського Союзу змістилася з економіки в політику, що створило бекграунд для формування нового зрізу взаємин зі США.

Висновки до Розділу 4.

Перспективним аспектами євроатлантичної співпраці США та Німеччини слід вважати посилення та трансформацію спільної безпекової політики, адже у 2015 році помітним стало зростання терористичної загрози, особливо після терактів у Парижі 13-14 листопада 2015 року. Уряд США у подальшому продовжить поміркований тиск на Берлін, з вимогою збільшення військової присутності ФРН у сирійських та інших військових операціях. Важливою перспективою наступної еволюції розглядуваної співпраці є спільна протидія російській агресії, адже Російська Федерація багатьма державами визнається як світова загроза № 1.

Проблемними питанням подальшого розвитку євроатлантичного

⁶⁵ Сірук М. Джон ХЕРБСТ: США мають можливість самостійно запровадити руйнівні санкції проти Росії / М. Сірук // День. – 2014. – 8 липня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.day.kiev.ua/uk/article/den-planeti/pro-boyaguztvo-ievropi>

співробітництва США та Німеччини залишаються економічні та торговельні зв'язки. Адже в умовах посилення конкурентних позицій Китаю та впровадження особливих митних тарифів на території Європейського Союзу, рентабельність торговельних відносин між США та Німеччиною може піддаватися сумніву. Тому, на нашу думку, у подальшому розглядуванні країни повинні виробити нові засади двостороннього економічного співробітництва, які враховуватимуть як інтереси двох сторін, так і інтереси Європейського Союзу у цілому.

ВИСНОВКИ

Здійснивши об'єктивне та комплексне дослідження еволюції євроатлантичного співробітництва США та Німеччини можна зробити ключові наукові узагальнення магістерської роботи. Проблемним аспектом дослідження став аналіз російської наукової думки з приводу розглядуваної проблематики, адже характер російських досліджень часто носить відверто суб'єктивний зміст, який успадкований ще з радянських часів. Разом з тим, об'єктивне узагальнення та аналіз джерельної бази дає можливість виокремити ключові та істинні положення вітчизняної та зарубіжної наукової думки у розглядуваній сфері.

Проаналізувавши історію розвитку євроатлантичного співробітництва США та Німеччини з 1982 року ми дійшли висновку, що особливості різних етапів еволюції такого співробітництва визначалися характером зовнішньої політики президентів США та федеральних канцлерів ФРН. За часів канцлерства Гельмута Коля (1982-1998 рр.) спостерігалось поглиблення політичної співпраці між розглядуваними державами. Важливою подією цього періоду стало об'єднання ФРН та НДР у єдину державу, у процесі якого помітною та визначальною була позиція Білого Дому. Після об'єднання розпочався цілком новий етап співробітництва, адже нова ФРН отримала великий людський та економічний потенціал і стала справжнім центром Європейського Союзу.

За часів канцлерства Гергарда Шредера (1998-2005 рр.) у відносинах США та Німеччини відбулося кілька невеликих криз. Зокрема, особливо гострим постало питання вирішення югославського конфлікту, адже Німеччина на відміну від США та інших союзних по НАТО держав першою визнала незалежність та суверенітет новостворених країн. Іншим проблемним аспектом цього періоду стало відверте зближення федерального

канцлера із Володимиром Путіним, що внесло деяку прохолоду у євроатлантичне співробітництво ФРН та США. Проте, після подій 11 вересня 2001 року розглядуваний вектор зовнішніх відносин США набув цілком нового змісту та значення. Німеччина активно долучилася до військової протидії тероризму, що означало поглиблення військової співпраці між США та ФРН. Деякі проблеми у відносинах держав виникали з приводу кількісної та якісної участі Німеччини у іракській та афганській кампаніях НАТО.

Після приходу до влади нового федерального канцлера Ангели Меркель у 2005 році, помітним стало активне поглиблення співпраці США та Німеччини у всіх сферах: політичній, економічній та безпековій. Особливістю даного періоду стало посилення ролі Німеччини у питаннях безпеки на європейському континенті. Важливою подією для розвитку євроатлантичного співробітництва США стало обрання президентом США у 2009 році представника демократів Барака Обами. Адміністрація нового президента прагнула посилити безпекові та оборонні відносини з ФРН через спільну та злагоджену діяльність у межах НАТО. Також помітною стала підвищена увага Білого Дому до євроінтеграційних процесів, які створювали цілком нові умови подальшого співробітництва.

Визначаючи ключові елементи відносин між США та Німеччиною, ми дійшли до висновку, що протягом післявоєнного часу особливо активними були економічні зв'язки між державами. Для США Німеччина була одним із стратегічних торговельних партнерів, а для ФРН – США були основним стратегічним економічним партнером. З початку XXI століття економічні інтереси перестали бути ключовими для євроатлантичного співробітництва США, хоча економічні та особливо інвестиційні відносини продовжували розвиватися. Причиною незначного послаблення товарообігу стало впровадження єдиної європейської митної системи, яка не зовсім відповідала інтересам Сполучених Штатів.

Оцінюючи безпекову політику євроатлантичного співробітництва США та Німеччини можна зазначити, що обидві держави сповідують спільні

принципи та підходи до вирішення питань глобальної безпеки, особливо у питанні протидії тероризму. Важливим фактором впливу на розглядувану сферу євроатлантичного співробітництва залишається підвищена терористична загроза, особливо після терактів у Парижі 13-14 листопада 2015 року, які забрали життя близько 130 людей.

Іншим фактором впливу на досліджуване співробітництво стала військова агресія Російської Федерації проти України, адже анексія Криму та військова інтервенція Росії стала передумовою поглиблення безпекового співробітництва США та ФРН. Прикметною особливістю співпраці у цьому контексті стало синхронне запровадження політичних та економічних санкцій проти Російської Федерації, хоча дієвість таких санкцій та підхід до них залишається спірним питанням. Чимало політиків США та Німеччини прогнозують подальше поглиблення співпраці Вашингтона та Берліна саме на фоні наростаючої агресії Москви. Особливо актуальним це питання постало після того як 30 вересня 2015 року Росія всупереч міжнародному праву перейшла у відкриту інтервенцію збройних сил в Сирію,

Відповідно, наразі простежується посилення співробітництва США та ФРН у контексті боротьби із тероризмом на території Сирії, яка з 2011 року перебуває у стані жорстокої та кровавої громадянської війни. У кінці 2015 року Німеччина активно долучилась до військових дій на території Сирії, що свідчить про усвідомлення необхідності співпраці у цьому регіоні заради миру у всьому світі. Аналітики вважають, що сирійське та українське питання є важливими об'єднуючими факторами для євроатлантичного співробітництва США та Німеччини. Прогнози свідчать, що у майбутньому цілком ймовірно поглиблення військової взаємодії між Сполученими Штатами та Німеччиною, адже нові виклики безпеці вимагають адекватного та спільного реагування цих держав.

Висвітлюючи фактори впливу на сучасний стан та перспективи розвитку євроатлантичного співробітництва цілком доречним є віднесення до них Європейської міграційної кризи, яка зумовлює необхідність перегляду

багатьох засад функціонування Європейського Союзу. На нашу думку, не останню роль у цьому питанні повинні відігравати Сполучені Штати, адже їх участь у сирійському конфлікті породжує об'єктивну відповідальність за наслідки військової боротьби. Вважаємо, що у подальшому США активно приєднаються до вирішення гуманітарних та соціальних проблем міграційної кризи у Європі.

У перспективі євроатлантичного співробітництва США та Німеччини окреме місце займає українське питання у контексті її євроінтеграційного курсу розвитку. Наразі, факт ратифікації усіма країнами Європейського Союзу Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони («Угода про асоціацію») сприяє популяризації та актуалізації участі України у євроатлантичному співробітництві Сполучених Штатів Америки.

Загалом, дослідження еволюції євроатлантичного співробітництва США та Німеччини свідчить про історично сформовані, довготривалі, взаємовигідні та перевірені часом відносини між розглядуваними країнами. Результатами такої співпраці стало повне подолання наслідків Другої світової війни, зростання економічної та політичної ваги Німеччини у світовій політиці, об'єднання ФН та ГДР у єдину державу та перетворення ФРН на справжній інтеграційний центр Європейського Союзу. Для Сполучених Штатів найважливішим результатом розглядуваної співпраці стало отримання на європейському континенті надійного військового, економічного і політичного партнера та союзника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Авіація Німеччини вперше взяла участь в операції в Сирії // Європейська правда. – 2015. – 16 грудня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/12/16/7042297/>
2. Барак Обама: «Путин сможет добиться успеха лишь в том случае, если внесет раскол в трансатлантические отношения» // Голос Америки. – 2014. – 13 грудня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.golos-ameriki.ru/content/president-obama-remarks-on-ukraine-europe-and-sanctions/2555659.html
3. Конституція ФРН від 23 травня 1949 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf>
4. Німеччина відповіла відмовою Сполученим Штатам // Politic.kiev.ua. – 2015. – 16 грудня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://politic.kiev.ua/politika/12848nimechchina-vidpovila-vidmovoyu-spoluchenim-shtatam.html>
5. Німеччина оголосила про плани військової операції в Сирії // Укрінформ. – 2015. – 26 листопада. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/1921280-nimechchina-ogolosila-pro-plani-viyskovoji-operatsiji-v-siriji.html>
6. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>.
7. Baker P. Obama Sees Russia Failing in Syria Effort / P. Baker // The New York Times. – 2015. – October, 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.nytimes.com/2015/10/03/world/middleeast/syria-russia-](http://www.nytimes.com/2015/10/03/world/middleeast/syria-russia-87)

airstrikes.html?hp&action=click&pgtype=Homepage&module=first-column-region®ion=top-news&WT.nav=top-news&_r=1

8. Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Dokumente von 1945 bis 1994. – Köln: AA, 1995. – 1200 S.; Белая книга безопасности 1994 – [Электронный ресурс]: режим доступа: <http://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/handwoerterbuchpolitischesystem/40238/aussenpolitik?p=all>

9. Dokumente zum Stand der transatlantischen Beziehungen // Internationale Politik. 2002. № 4. URL: http://www.internationalepolitik.de/ip/archive/jahrgang_2002/april_2002/dokumentation.Htm

10. President's Bush speech, "Proposals for a Free and Peaceful Europe" delivered in May 1989 and reprinted by the Bureau of Public Affairs, Department of State. Current Policy. – 1989. – № 1. – P. 179.

11. Weipbuch 2006 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Zukunft der Bundeswehr. Berlin: Bundesministerium der Verteidigung. 2006. [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – URL: <http://www.bundeswehr.de>.

12. White Paper 1994: on the security of the Federal Republic of Germany and the situation and future of the Bundeswehr. – Bonn: Federal Ministry of Defence, 1994. URL: <http://www.resdal.org.ar/Archivo/alem-cap4.htm>.

Література

13. Артановский С. Н. Глобализация и де-глобализация. [Текст] / С. Н. Артановский // Вестник Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств. – 2011. – № 4 (9). – С. 6-14.

14. Воробьева Л. М. Внешняя политика ФРГ на пороге XXI века / Л. М. Воробьева. – М.: РИСИ, 2000. – 356 с.

15. Гаевой Г. Е.мерикано-германские отношения (1990-2013 гг.) : автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. ист. наук : спец. 07.00.03

"Всеобщая история (новое и новейшее время)" / Гаевой Глеб Евгеньевич – Томск, 2015. – 24 с.

16. Головань О. О. Можливості поглиблення співробітництва США та ЄС і роль України / О. О. Головань // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2014. – Вип. 120 (частина I). – С. 162-169.

17. Гончар Б. Іракське питання і трансатлантичні відносини на початку ХХІ століття / Б. Гончар, Ю. Гончар // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2006. – Вип. 85-86. – С. 4-6.

18. Гремитских Ю. А. Европа 90-го года: проблемы объединения двух германских государств / Ю. А. Гремитских. – М.: Знание, 1990. – 445 с.

19. Давыдов А. Ю. Политика против экономики: экономические связи США со странами Евросоюзу / А. Ю. Давыдов // Россия и Америка в ХХІ веке: электронный научный журнал. – 2014. – № 2. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rusus.ru/?act=read&id=416>

20. Каракуц А. М. Зовнішня політика Німеччини наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. / А. М. Каракуц // Наукові праці. Історія. – 2010. – Вип. 115. – Том. 129. – С. 86-90.

21. Коваленко Л. В. Політика США та Великої Британії стосовно об'єднання Німеччини (1989-1990 рр.) : дис. канд. іст. наук : 07.00.02 / Коваленко Леся Вікторівна – Запоріжжя, 2011. – 436 с.

22. Коновалова М. А. Трансформация национальных интересов Германии на рубеже ХХ-ХХІ вв. [Текст] / М. А. Коновалова // Вестник МГЛУ. – 2013. – Выпуск 25 (658). – С. 88-103.

23. Лакішик Д. М. Німеччина в європейській політиці США кінця 80 х – 90-і роки ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 "Всесвітня історія" / Лакішик Дмитро Михайлович – Київ, 2002. – 21 с.

24. Лимар М. Ю. Європейський вектор зовнішньої політики адміністрації Б.Обами / М. Ю. Лимар // Політологія. – 2014. – № 8 (112). – С.

131-137.

25. Максимычев И. Ф. Объединенная Германия как фактор европейской безопасности. – М. : Институт Европы РАН, 1997. – 43 с.

26. Мартинов А. Зовнішньополітичні пріоритети християнсько-ліберальної коаліції Федеративної Республіки Німеччини (2009–2013 роки) / А. Мартинов // Україна-Європа-Світ: Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 11. – С. 161-168.

27. Морозов Б. Н. ФРГ – США: пять десятилетий экономического взаимодействия. Статистико-аналитический обзор / Б. Н. Морозов, П. А. Мясников // Cross-cultural Communication. – 2009. – Vol.5. – No. 3. – С. 83-95.

28. Палій О. Європейська системи безпеки не буває без НАТО. [Ел. ресурс] – Режим доступу: <http://obozrevatel.com/news/2006/8/15/130260.htm>

29. Пархитько Н. П. Эволюция военной политики ФРГ после объединения страны / Н. П. Пархитько // Вестник МГИМО университета. – 2010. – № 5. – С. 320-326.

30. Петренко К. А. Вплив міжнародних процесів на формування зовнішньої політики об'єднаної Німеччини / К. А. Петренко // Історичні і політологічні дослідження. – 2013. – № 4 (54). – С. 312-319.

31. Ратніков М. І. Підходи США до безпеки у Європі / М. І. Ратніков // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 102 (частина I). – С. 250-256.

32. Рудько С. О. Зовнішня політика та політичні системи Французької Республіки та Федеративної Республіки Німеччина : підручник із курсу / С. О. Рудько. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька Академія», 2015. – 298 с.

33. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навч.-метод. посіб. з курсу / С. О. Рудько; Нац. ун-т "Остроз. акад." – Острог, 2012. – 409 с.

34. Руссков В. В. Политика ФРГ и США по вопросам развития европейской системы безопасности (1998-2005 гг.) : автореф. дис. на стиск.

науч. ступени канд. ист. наук : спец. 07.00.03 "Всеобщая история" / Руссков Василий Владимирович – Томск, 2007. – 26 с.

35. Семенов О. Ю. Трансатлантическое сотрудничество США и ФРГ конца XX века в контексте европейского интеграционного процесса / О. Ю. Семенов // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2011. – № 1. – С. 336-340.

36. Сербіна К. Ю. Еволюція стратегій близькосхідної політики США за президентства Барака Обами / К. Ю. Сербіна // Міжнародні відносини серія «Політичні науки». – 2014. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2484/2216

37. Сірук М. Джон ХЕРБСТ: США мають можливість самостійно запровадити руйнівні санкції проти Росії / М. Сірук // День. – 2014. – 8 липня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.day.kiev.ua/uk/article/den-planeti/pro-boyaguztvo-ievropi>

38. Стуканов М.Е. Западногерманский капитал в экономике США (научно-аналитический обзор) / М. Е. Стуканов. – М. : Наука, 1988. – 234 с.

39. Фрідмен Дж. Німецьке питання / Дж. Фрідмен – 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inozmi.glavred.info/articles/238.html>.

40. Хвесик А. М. Інноваційно–інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем [Текст] / за наук. ред. акад. НААН України, д-ра екон. наук, проф. М. А. Хвесика. – К. : Наукова думка, 2013. – 486 с.

41. Хімяк О. ФРН у міжнародній системі: динаміка зміни зовнішньої політики (друга половина XX – початок XXI ст.) / О. Хімяк // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2013. – № 25. – С. 159-165.

42. Швед В.О. Близькосхідна політика України у контексті сучасного геополітичного протиборства на Близькому Сході // Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: http://old.niss.gov.ua/book/2004_html/013.htm

43. Шпрангер К. Д. Предупреждение кризисов – задача политики помощи развивающимся странам / К. Д. Шпрангер // Internationale Politik. – 1996. – № 4. – С. 9-14.

44. Anderegg R. Gegensätze verschärfen sich. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.schweizerzeit.ch/0699/usa.htm>

45. Ansprache von Bundeskanzler Gerhard Schröder beim Jahresempfang für das diplomatische Korps am 23. November 1998 in Bonn // Internationale Politik. – 1998. – № 12. – S. 97–100.

46. Appenzeller I.G. Die deutsch–russischen Beziehungen sind gut / I.G. Appenzeller // Die Zeit, 2008. – № 5. – 46 p. – P. 23

47.

48. Donfried K.E. German-American Relations in the New Europe, 1996. URL:<http://www.fas.org/man/crs/91-018>.

49. Einheit in Frieden und Freiheit : Dokumente der Wiedervereinigung Deutschlands. -. Braunschweig : Westermann, 1991. – 112 S.

50. Erklärung des deutschen Verteidigungsministers, Peter Struck, anlässlich der Pressekonferenz zur weiteren Bundeswehrreform am 21. Februar 2003 in Berlin // Internationale Politik. – 2003. – № 3.

51. Evelyn Roll. Die Kanzlerin: Angela Merkels Weg zur Macht. / Evelyn Roll. – Ullstein-Verlag, Berlin. – 2009. – 432 S.

52. Fernsehansprache des deutschen Bundeskanzlers, Gerhard Schröder, nach dem Beginn des Krieges gegen Irak am 20. März 2003 // Internationale Politik. – 2003. – № 4.

53. Hacke Ch. Was die Amerikaner von uns wollen. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.merkur.de/archiv/neu/rm_4400/po/leiter2.html

54. Hofhansel C. Multilateralism, German Foreign Policy and Central Europe / C. Hofhansel. – New York, 2005. – P. 108.

55. Inacker M.J. Wird das deutsch-amerikanische Verhältnis ausgehöhlt?

URL: // <http://www.welt.de/daten/2001/02/16/0216de223045.htm>

56. Joetze, G. Der letzte Krieg in Europa? Das Kosovo und die deutsche Politik / G. Joetze. – Stuttgart/München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2001. – 251 s.

57. Karl Rudolg Korte Deutschlandspolitik in Helmut Kohl Kanzlerschaft / Rudolg Korte Karl. – Berlin, 1998. – 210 s.

58. Rede des Koordinators für die deutsch-amerikanische Zusammenarbeit im Auswärtigen Amt, Karsten D. Voigt, über transatlantische Partnerschaft im 21. Jahrhundert am 29. Januar 2003 bei der Weltbank in Washington // Internationale Politik. – 2003. – № 2.

59. Regierungserklärung des deutschen Bundeskanzlers, Gerhard Schröder, zu den Anschlägen in den USA am 12. September 2001 vor dem Deutschen Bundestag in Berlin // Internationale Politik. – 2001. – № 12.

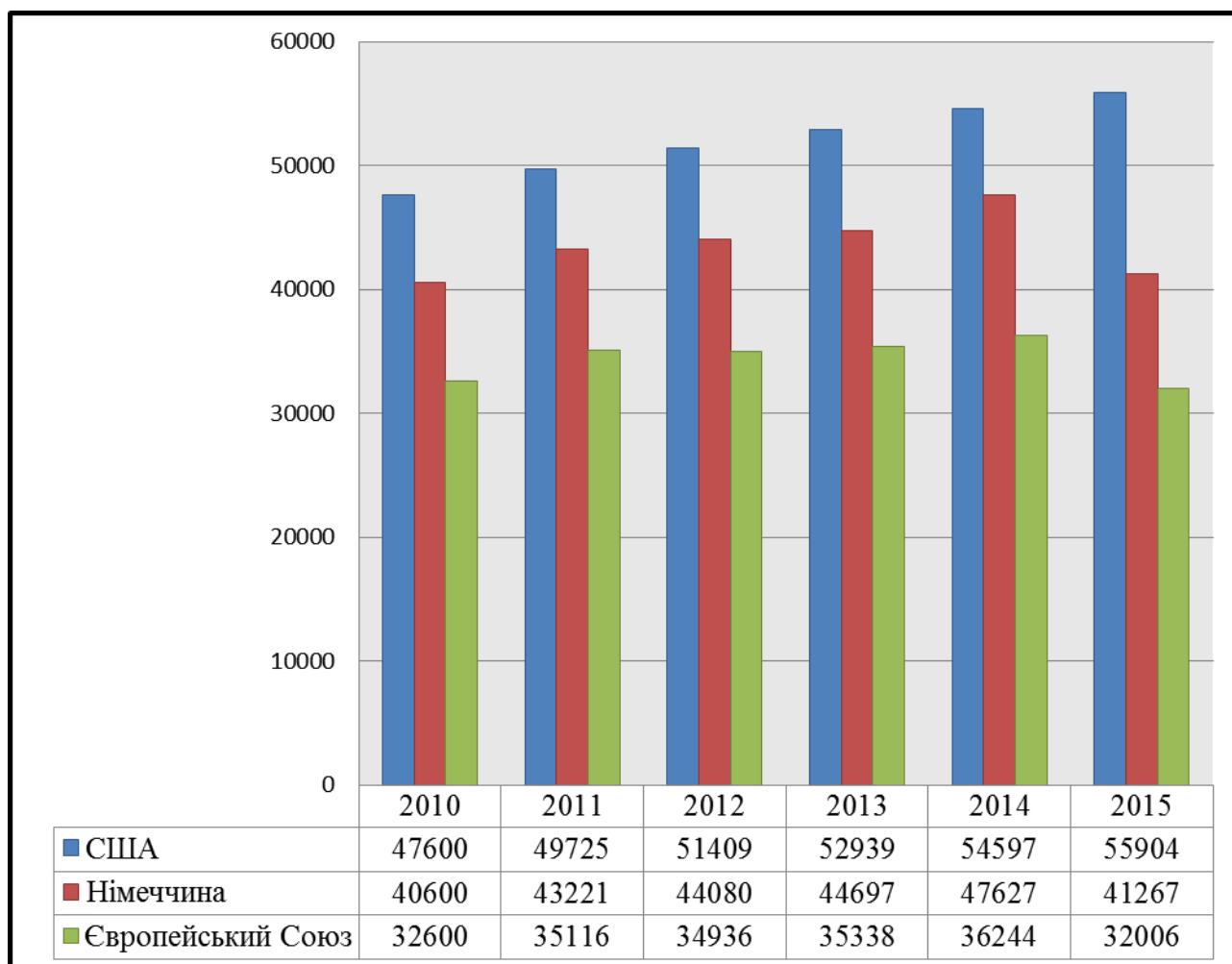
60. Rittberger V., Wagner W. German Foreign Policy Since Unification – Theories Meet Reality//Volker Rittberger et al: Foreign Policy of the New Germany: Theories and Case Studies. – Manchester: Manchester University Press, 2001. – P. 110-135.

61. Schröder G. Regierungserklärung vor dem Deutschen Bundestag zur aktuellen Lage nach Beginn der Operation gegen den internationalen Terrorismus in Afghanistan Vom Oct. 11. 2001 [Electronic resource] // Document Archive. Electron. data. [Berlin, 2004] URL: http://www.documentArchiv.de/brd/2001/rede_schroeder_1011.html

ДОДАТКИ

Додаток А

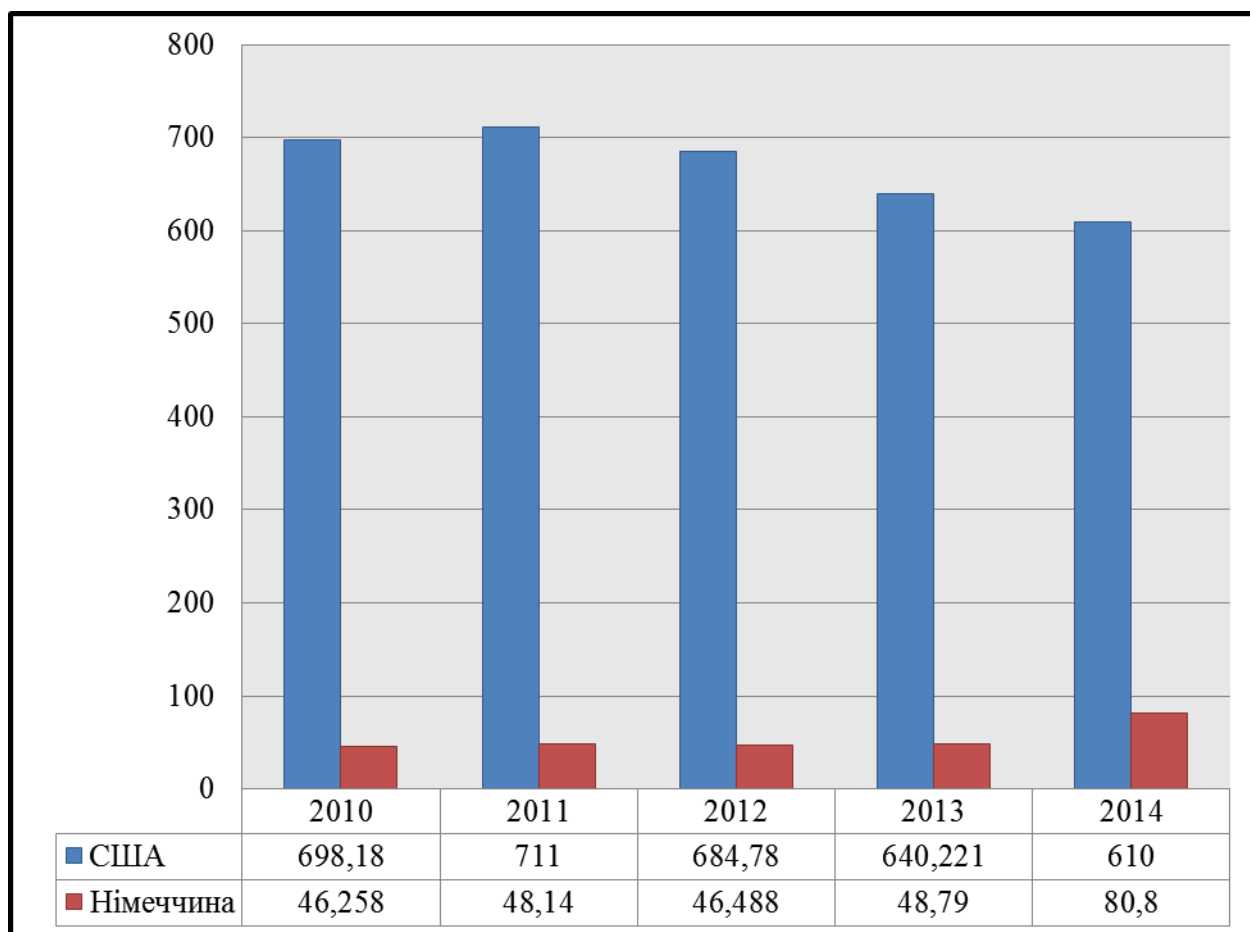
Співвідношення ВВП на душу населення США, Німеччини та Європейського союзу за 2010-2015 рр. (за даними Світового банку⁶⁶ у доларах США)

⁶⁶ Офіційний веб-сайт Світового банку : <http://www.worldbank.org/>

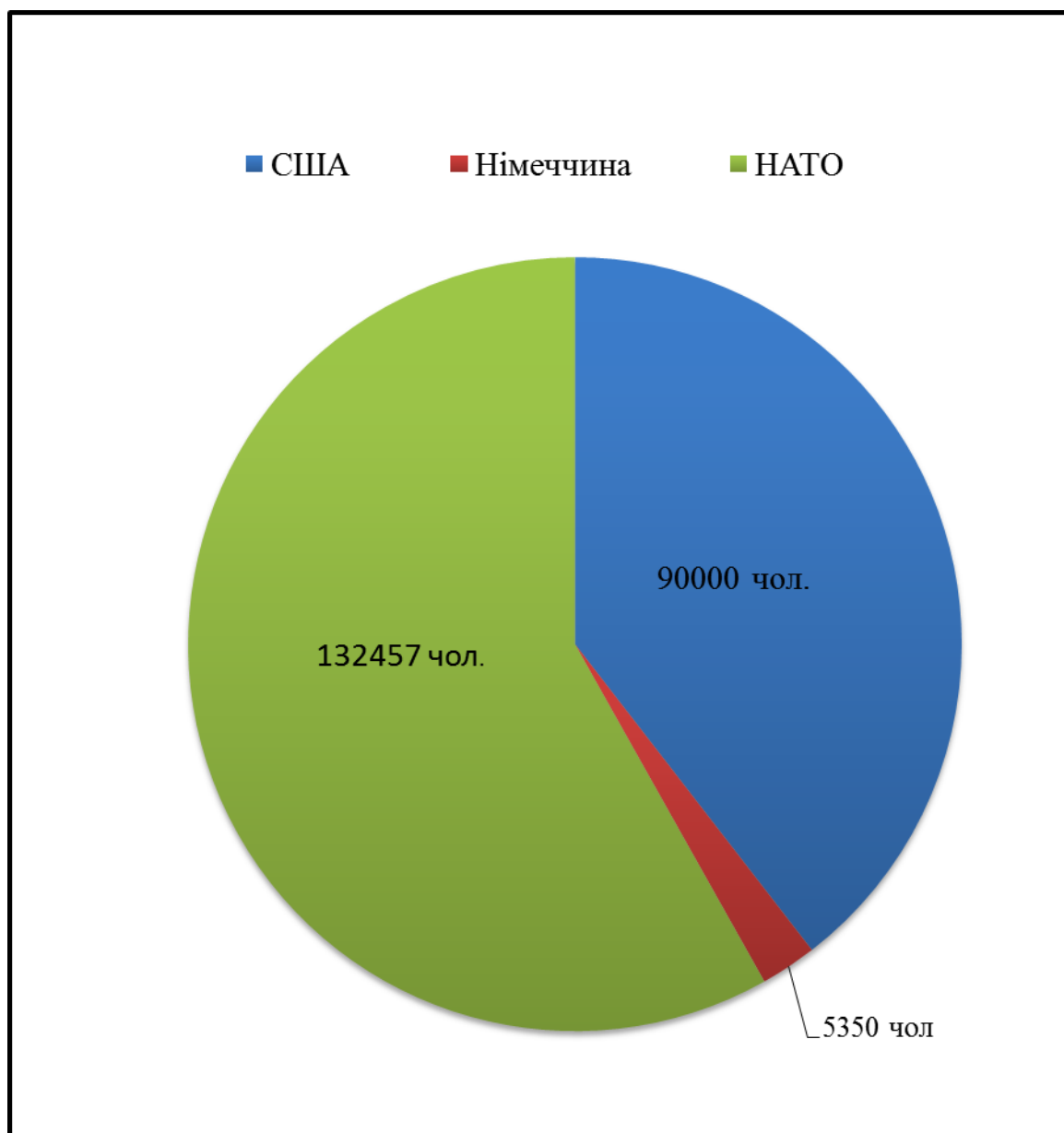
**Співвідношення військово-оборонних витрат США та Німеччини за
2010-2014 рр.**

**(за даними Стокгольмського інституту вивчення проблем світу⁶⁷
у млрд. дол. США)**

⁶⁷Офіційний веб-сайт Стокгольмського інституту досліджень проблем миру : <http://www.sipri.org/>

**Співвідношення особового складу військового контингенту
США, Німеччини та НАТО, що брали участь
у війні в Афганістані 2001-2014 рр.
(за даними НАТО⁶⁸)**

⁶⁸ Офіційний веб-сайт НАТО : <http://www.rs.nato.int/troop-numbers-and-contributions/index.php>